VÁROSKÖZPONT

Kronászt Margit

Tartalom

1. Bevezetés 2
2. Miért fontosak egy település életében a kisközösségek? 3
3. Irodalomtörténeti áttekintés Sztálinvárosról 6
4. Várostörténet – Dunapentelétől Sztálinvároson át Dunaújvárosig (1945-1961) 9
4.1. 1956 Sztálinvárosa 13
4.2. Élet a forradalom után 14
4.3. A szocreál Sztálinvárosban 18
5. Letelepedés a városban, brigádélet – A brigádok szerepe a város építésében és a dolgozók életében 21
6. Kulturális nevelés és közösségformálás – A közművelődés és a kulturális élet megszervezése az új városban 23
6.1. Barakk-kultúrotthonok és klubszobák – az első néhány év a Bartók Béla Művelődésiház átadásáig 23
6.2. A klubszobákon túl – A Bartók Béla Művelődésiház története 27
6.3. A klubszobák sorsa a Bartók Béla Művelődésiház átadása után 31
6.4. Bemutatószínpad és Klubszínház 34
6.5. Az Ostor Együttes 35
6.6. További színjátszó csoportok 38
6.7. A József Attila Könyvtár és a Munkásművelődési Központ 39
6.8. Irodalmi élet az új városban 41
7. Összefoglalás 44
Felhasznált és ajánlott irodalom 45
Felhasznált és ajánlott források 47
Mellékletek 50
Fényképek 52

1. Bevezetés[1]

A sorozat második tanulmányában, térben és időben tovább lépek. A tanulmány helyszínét átteszem a Dunapentele melletti fennsíkra, ahol 1950-ben megkezdődött a későbbi Sztálinváros (ma Dunaújváros) építése.

Az előző íráshoz hasonlóan röviden itt is szólok a közösség fogalmáról, a közösségépítés jelentőségéről, arról, hogy egy közösség mit adhat a tagjainak. Ezután a városépítés kezdeti időszakáról kívánok részletesebb képet nyújtani az olvasó számára. Ez utóbbi keretében kitérek a tanulmány fő tárgyának, a Belváros kiépülésének és alakulásának történetére, valamint a szocreál építészeti stílusnak a bemutatására. Az időbeli határt 1961-el, az új városnév felvételével húzom meg.

A tanulmány fő tárgya a Belváros tárgyalása – lévén a gyárépítés mellett itt indult meg leghamarabb az élet az új városban –, így igyekszem összegyűjteni olyan helyszíneket, egyesületeket, amelyek a város korai éveiben közösséget alkottak. Ugyanakkor fontosnak tartom a barakktáborok megemlítését is, hiszen mielőtt az első lakásokat átadták volna, az építők barakktáborokban laktak vagy az ófaluban albérletben. Ebben a tanulmányban kap helyet a különféle klubszobák, a Bartók Béla Művelődésiház, a Bemutatószínpad, a József Attila Könyvtár és a Munkásművelődési Központ történetének a tárgyalása; valamint a könyvtárral összefüggésben az irodalmi élet bemutatása. További munkáimban hasonlóan figyelmet fogok szentelni egy-egy ilyen szegmensnek. A következő munkában kap helyet a helyi egészségügy történetének tárgyalása, valamint a városi sport-, tánc- és zenei élet alakulása.

Az építkezés kezdeti szakaszában hogyan tudtak kikapcsolódni az építők? A brigádok és kultúrotthonok milyen lehetőségeket nyújtottak az emberek számára?

Lehetőségeimhez mérten igyekszem bemutatni konkrét csoportoknak a működését. Munkámat a lehetőségekhez mérten képi anyaggal egészítem ki és részletes felhasznált és ajánlott irodalom- és forrásjegyzéket csatolok hozzá.

---

[1] Jelen tanulmány Dunaújváros Megyei Jogú Város Önkormányzata megbízásából készült, a **TOP-6.9.2-16-DU1-2018-00001** azonosítószámú **„Helyi identitás és kohézió erősítése Dunaújvárosban”** című projekt megvalósítása keretében.

Ezúton is köszönöm Nagyné Hodik Mónika történész szakmai tanácsait, valamint lektorálását és munkám során nyújtott segítségét.

Köszönettel tartozom Horváth Tamásnak, a Dunaújváros mesél blog szerzőjének, amiért rendelkezésemre bocsátotta *Városépítés és letelepedés Dunaújvárosban* című cikkét, valamint a benne közölt kutatási eredményeket és adatokat.

Köszönetemet fejezem ki Aczél Lászlóné, szül.: Györgyi Irénnek, aki az Ostor Együttesről nyújtott számomra nélkülözhetetlen információkat és képeket.

2. Miért fontosak egy település életében a kisközösségek?

Bár nem vagyok társadalomtudós – így nem is kívánok és nem is tudok tudományos igénnyel nyilatkozni a témáról –, de néhány szót mindenképpen szeretnék szólni arról, hogy egy-egy kisközösség mit adhat/adhatott az adott település életéhez, milyen jelentősége van/volt egy-egy település életében. A tanulmány célja az, hogy bemutassam, hogy Dunapentelén milyen lehetőségek álltak a lakók rendelkezésére ahhoz, hogy közösséget építsenek, közösséget formáljanak.

Az ember ősidők óta társas lény, ennél fogva szüksége van a másokkal való kapcsolatra, közös programokra, családdal és barátokkal eltöltött közös pillanatokra. Nem volt ez máshogy a régi időkben sem, így Dunapentele lakói számára is fontos volt, hogy kapcsolatot tartsanak másokkal, közösen dolgozzanak, munkán-iskolán kívüli szabadidős elfoglaltságokat keressenek maguk és családjuk számára.

Mi a közösség? Úgy gondolom, elsőként a közösség fogalmáról kell egy kicsit beszélnünk. A közösség mindig emberek csoportja, akiket valami összeköt: ez lehet családi vagy baráti kötelék, közös lakóhely vagy akár munkahelyi kapcsolódás is. A közösség biztonságot nyújt, tartalmat és célt ad az emberek számára; segítségükkel az egyéni érdekből csoportos érdek válhat, ezáltal elősegítve a cél megvalósulását. A közösségeket három típusra lehet osztani: lokális közösség, érdekközösség[2] és bensőséges kapcsolati közösség.[3] Munkám szempontjából a lokális közösségek a legfontosabbak, amelyeket a lakóhely köt össze, mely lehet szűkebb (egy utca) vagy tágabb (azonos város).[4, 5]

A közösségeket vizsgálhatjuk típus szerint: a tagok közvetlen kapcsolatban vannak egymással (pl. egymáshoz közel élnek) vagy eszmei kapcsolatot ápolnak egymással.[6] Fontosak azok a kritériumok is, amelynek meg kell, hogy feleljen egy közösség. Ezek a következők:

- kulturális hasonlóság
- azonos státusz
- interakciók a tagok között.

---

[2] *Az érdekközösségben „a tagok közös jellemzője az azonos rokonsági, munkavégzési, etnikai, vallási stb. hovatartozás, tehát valamely a lokalitáson túlmutató kulturális jellemző.”* KOVÁCS. http://www.kulturalisszemle.hu/7-szam/junior-kutatoi-muhely/kovacs-henrietta-a-kozossegfejlesztes-alapjai-es-a-tobbfunkcios-kozossegi-terek, 2021. március 8.

[3] *A bensőséges kapcsolati közösségben a tagok valamilyen közös eszméhez, világnézethez kapcsolódnak és ez jelenti számukra az összetartó erőt. Ilyen lehet pl.: egy vallási közösség.* Uo.

[4] UO.

[5] A közösség szó fogalmáról bővebben KOVÁCS. uo., 2021. március 8.

[6] UO.

A tagok ezeknek tudatában vannak, hiszen így jön létre az a közösség, amely mellett elköteleződtek, amivel azonos szemléletet ápolnak. Ennél fogva az emberek tudatában a közösség, mint fogalom, pozitív hangzatú szóként él.[7]

Egy közösség több funkciót is betölt:

- szocializáció
- gazdasági boldogulás
- társadalmi részvétel
- társadalmi kontroll
- kölcsönös támogatás.[8]

A közösségek erőforrásokat hoznak létre, egy olyan magot képesek létrehozni, amelyek megteremtik/megteremthetik a jövőt. A közösségek *képesek újjáépíteni a gazdasági struktúrákat, ha megfelelő bennük a szellemi erő és összefogás*.[9] Minden közösség számára fontos, hogy egyedi legyen, lakható, egészséges és biztonságos környezetet biztosítson az emberek számára. A közösségek összefogják/koordinálják az embereket napjainkban is és így volt ez a régi időkben is.

Hogyan lehet a közösségeket fejleszteni? A fejlesztés egy olyan folyamat, amely valamilyen formában előre mozdítja az adott közösséget, általában egy külső, szakszerű beavatkozás segítségével. A fejlesztés törekszik egy, a korábbinál jobb állapot létrehozására, arra, hogy megtanítsa az adott közösségnek azt, hogy hogyan tudja a saját problémáit orvosolni, megoldani. Maga a fejlesztés is több területre koncentrálhat (gazdasági élet, életminőség, intézményi vagy mentalitásbeli jellemzőknek a javítása), azonban jelen munkámnak nem tárgya ezeknek a részletes tárgyalása. Fejlesztés során mindig figyelembe kell venni, hogy a közösséget emberek alkotják, így a fejlesztéseket a tagok kezdeményezéseire kell alapozni, így mindig egy alulról jövő folyamatot létrehozva, folytatva. Az elsődleges cél minden esetben egy pozitív változás létrehozása.[10]

A közösségfejlesztés alulról építkezik, helyi gazdasági és humán erőforrásokra támaszkodva. A közjóra irányuló cselekvéshez a közösségi munkások alternatívákat dolgoznak ki, megszerzik a szükséges információkat, külső segítőket vonnak be (lehetnek külső fejlesztők, helyi polgárok, más települések képviselői, szakemberek, országos szervezetek képviselői, stb.). A közösségi folyamatban résztvevők

---

[7] KOVÁCS. http://www.kulturalisszemle.hu/7-szam/junior-kutatoi-muhely/kovacs-henrietta-a-kozossegfejlesztes-alapjai-es-a-tobbfunkcios-kozossegi-terek, 2021. március 8.
[8] UO.
[9] https://www.pr-blog.hu/a-kozossegepites-alapjainak-strategiaja, 2021. március 5.
[10] KOVÁCS. http://www.kulturalisszemle.hu/7-szam/junior-kutatoi-muhely/kovacs-henrietta-a-kozossegfejlesztes-alapjai-es-a-tobbfunkcios-kozossegi-terek, 2021. március 8.

természetesen együttműködnek az önkormányzatokkal is. Míg a település vagy területfejlesztés elsősorban az adott körzet infrastrukturális fejlesztésére irányul, addig a közösségfejlesztés a helyi társadalmak közösségeit fejleszti (humán fejlesztés).[11]

Tanulmányomban arra törekszem, hogy történelmileg felvegyem a fonalat 1945-nél (ahol Dunapentele történetének tárgyalását befejeztem) és bemutassam, milyen változások mentek végbe, miknek köszönhető a város megszületése. Sztálinváros központjával kapcsolatban igyekeztem összegyűjteni olyan egyesületeket, együtteseket, amelyek a szó szoros értelmében itt alakultak, valamilyen formában ide kötődtek, vagy a város első néhány évében itt működtek. Az időbeli határt 1961-el, az új városnév felvételével húzom meg. Erről a 16 évről elmondható, hogy meglehetősen eseménydús Dunapentele/Sztálinváros életében, mely alapjaiban változtatta meg és alakította át egy kis falu életét, amely határában *a kukoricaföldek helyén egy új város született*.

[11] https://vizsgazz.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=752:20tetel&catid=83&Itemid=221, 2021. március 8.

3. Irodalomtörténeti áttekintés Sztálinvárosról

Jelen fejezetben egy rövid irodalomtörténeti áttekintést kívánok nyújtani az olvasónak, kiválasztva az általam felhasznált irodalmak közül azokat, melyek a legnagyobb segítségemre voltak munkám során.

Sztálinváros történetével több szakirodalomból is megismerkedhetünk. Az egyik legfontosabb az Erdős Ferenc és Pongrácz Zsuzsanna szerkesztésében megjelent *Dunaújváros története*[12] című kiadvány. Ez a monográfia talán a legteljesebben öleli fel Dunaújváros történetét az őskortól kezdve egészen a rendszerváltásig. A kötet a település minden korszakát feldolgozza, zárásként pedig megtalálható benne a város építészetének, képzőművészetének és közművelődésének a története is. Munkám szempontjából a legfontosabb adatokat a XIX. század második, valamint a XX. század első felének tárgyalása adta, de hasznosnak bizonyultak a korábbi fejezetek is.
Farkas Gábor, levéltáros, tanulmányában, mely a *Dunapentele története a kapitalizmus korában 1850-1950* címet viseli,[13] részletesen foglalkozik az 1850 és 1950 közötti száz év történelmével, az 1848-as forradalom utóhatásaitól kezdve egészen a városépítés megkezdéséig. A tanulmány szól az úrbéri viszonyok felszámolásáról, a céhes ipar helyzetéről, politikai mozgalmakról és a mindennapi életről. Segítségével több egyesület történetét is sikerült felgöngyölíteni, azonban vannak még nyitva maradt kérdések, amelyek a lehetőségekhez mérten további kutatásokat kívánnak. A tanulmány záróoldalain az 1945 utáni világról kapunk áttekintést.

Építészettörténetileg és a szocreál stílus bemutatásához páratlan forrásul szolgál a Barka Gábor, Fehérvári Zoltán és Prakfalvi Endre által jegyzett munka, amely az első 10 év építészetét veszi górcső alá.[14] A kis könyvben városrészekre lebontva olvasható az egyes utcák, épületek, közintézmények építéstörténete, térképekkel és más egyéb forrásokkal kiegészítve. Hasonlóan fontos munka Weiner Tibor és Valentiny Károly *Sztálinváros,*

[12] Dunaújváros története. Szerk.: ERDŐS Ferenc – PONGRÁCZ Zsuzsánna. Dunaújváros, Dunaújváros Megyei Jogú Város Önkormányzata, 2000.
[13] FARKAS Gábor: Dunapentele története a kapitalizmus korában 1850-1950. In: *Fejér megyei történeti évkönyv 9.* Szerk.: FARKAS Gábor. Székesfehérvár, Fejér Megyei Levéltár, 1975.
[14] BARKA Gábor – FEHÉRVÁRI Zoltán – PRAKFALVI Endre: Dunaújvárosi építészeti kalauz 1950-1960. Dunaújváros, Dunaújváros Megyei Jogú Város Önkormányzata, 2007.

Miskolc, Tatabánya című könyve, amely a vizsgált korszakban keletkezett és végig vezet ezeknek a városoknak az építés- és fejlődéstörténetén.[15]
A Dunaújvárosi Építészeti Emlékek Tanútját és a Szocreál Tanösvényt veszi munkája középpontjába Nagyné Hodik Mónika. Tanulmányában[16] részletesen tárgyalja a tanút és tanösvény létrejöttének körülményeit, valamint bemutatja az egyes állomásokat, a róluk fellelhető legfontosabb információkkal. A munkát a szerző saját fotói teszik teljessé, hogy az olvasó maga elé képzelhesse az egyes épületeket.

Horváth Sándor *A kapu és a határ*[17] című munkájában többek között levéltári forrásokra, valamint korabeli újságokra támaszkodva igyekezett felépíteni a város korai történetét. Munkájában területenként haladva mutatja be az építkezés történetét és a lakosság életének alakulását, változását, az új városban rejlő lehetőségeket és a felmerülő problémákat. Könyve bővített és átdolgozott kiadása 2017-ben meg jelent meg az Indiana University Press jóvoltából az Amerikai Egyesült Államokban.

A város történetének rendkívüli kutatója volt Matussné dr. Lendvai Márta. Kutatásai fókuszpontjában a pentelei iskolatörténet mellett a város korai évei és a nőtörténet álltak. *Új város születik*[18] című munkája – bár kiállításvezetőnek készült – mégis páratlan adatgazdag és sok fontos információt hordoz az első tíz évről. *Sztálinvárosi nők*[19] című könyvében a szerző azt vizsgálja, hogy hogyan alakult a nők élete a vizsgált korszakban. Milyen szerepet töltöttek be a társadalom életében: diák, feleség, anya, dolgozó nő – akinek sokszor egyszerre több szerepben is helyt kellett állnia. *Dunaújvárosi nők a hatvanas években*[20] című könyve történetileg az előző munka folytatása, mely a hatvanas évek időszakát tárgyalja. Időbeli határait tekintve következő tanulmányomban fog nagyobb szerepet kapni.

---

[15] WEINER Tibor – VALENTINY Károly: Sztálinváros, Miskolc, Tatabánya. Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 1959.
[16] NAGYNÉ HODIK Mónika: A Dunaújvárosi Építészeti Emlékek Tanútja és a Szocreál Tanösvény. In: *Az Intercisa Múzeum Évkönyve IV.* Szerk.: KESZI Tamás. Dunaújváros, Intercisa Múzeum, 2020.
[17] HORVÁTH Sándor: A kapu és a határ: mindennapi Sztálinváros. Társadalom- és művelődéstörténeti tanulmányok 34. Budapest, MTA Történettudományi Intézet, 2004. (Bővített kiadása: HORVÁTH, Sándor: Stalinism Reloaded. Everyday life in Stalin-city, Hungary. Bloomington, Indiana, USA, Indiana University Press, 2017.)
[18] MATUSSNÉ LENDVAI Márta: Új város születik. Dunaújváros, Intercisa Múzeum, Dunaújváros, 2001.
[19] MATUSSNÉ LENDVAI Márta: Sztálinvárosi nők. Dunaújváros, Intercisa Múzeum, 2005.
[20] MATUSSNÉ LENDVAI Márta: Dunaújvárosi nők a hatvanas években. Dunaújváros, Fejér Megyei Múzeumok Igazgatósága, Intercisa Múzeum, 2008.

Munkám szempontjából még az 1956-os események bemutatásával kapcsolatos irodalmakat tartom fontosnak megemlíteni. Erdős Ferenc[21] soraiból a nemzetőrséggel ismerkedünk meg országos szinten, de foglalkozik a helyi eseményekkel is. Kronászt Margit munkájában szintén a helyi eseményeket igyekezett feltárni. [22] A történeti háttér és az országos események áttekintése után tért rá a sztálinvárosi események tárgyalására napokra lebontva azt, majd a megtorlás időszakát bemutatva. Munkájának elkészítéséhez felhívást írt ki, ennek keretében több interjút is készített, így a tanulmányt számos interjúrészlet és visszaemlékezés is kiegészíti. A teljes interjúszövegeket a dunaújvárosi Intercisa Múzeumban és a József Attila Könyvtárban őrzik.

[21] ERDŐS Ferenc: Sztálinváros – Dunapentele nemzetőrei 1956-ban. In: Nemzetőrjelvény – Tanulmányok az 1956-os nemzetőrségről 2009-2013. Szerk.: BOKODI-OLÁH Gergely. Az 1956-os Nemzetőrség Hagyományápoló Tanácsa (1956 NHT), Budapest, 2015.

[22] KRONÁSZT Margit: Sztálinváros 1956. – A kutatások tükrében. 2016. november 15-én tartott előadás írott anyaga. Dunaújváros, 2016. (Kéziratként a József Attila Könyvtár helytörténeti állományában.)
KRONÁSZT Margit: Sztálinváros 1956. In: *Az Intercisa Múzeum Évkönyve II.* Szerk.: KESZI Tamás. Dunaújváros, Intercisa Múzeum, 2017.

4. Várostörténet – Dunapentelétől Sztálinvároson át Dunaújvárosig (1945-1961)

Városunk az ország első szocialista városa, mely nem valamiféle fejlődés eredményeként jött létre, hanem tudatos döntések sorozata vezetett születéséhez.

A XX. század két, a világot a feje tetejére állító nagy háborúja után Dunapentelén is elérkezett 1945-ben a felszabadulás. Még ebben az évben megalakult az Magyar Kommunista Párt (MKP) helyi szervezete, majd sorra a többi politikai párt: Nemzeti Parasztpárt (NPP), Szociáldemokrata Párt (SzDP) és Független Kisgazdapárt (FKGP). 1947-ben vezették be az I. hároméves tervet, mely az ország újjáépítésének meggyorsítását tűzte ki céljául. Dunapentele, ha nehézségek árán is, de lassan fejlődött, lakóinak száma elérte a 4100 főt.

1948-ra a demokratikus hatalom proletárdiktatúrává fejlődött, megalakult a Magyar Dolgozók Pártja (MDP). Az SzDP és MKP egyesülése után Dunapentelén létrejött az MDP helyi szervezete.

Országos és helyi szinten ezek után kezdődött meg a szocialista társadalom felépítése, 1950. január 1-el hirdették ki az első ötéves terv megindítását, melynek célja a szocialista ipar megteremtése és a nehézipar fejlesztése. Ennek a végrehajtására a MDP Központi Vezetősége döntést hozott egy új vaskohászati kombinát és a hozzá kapcsolódó lakótelep felépítéséről (1400/1949. sz. kormányrendelet), melyet Mohácson terveztek felépíteni, azonban a megromló jugoszláv-magyar viszony és az érkező aggasztó hírek miatt új helyszín után kellett nézni. A cél egy, a déli határtól távolabb fekvő terület kiválasztása volt.[23]

Pentele már ekkor sem volt csendesnek mondható, építették a hatos útnak a falun átvezető szakaszát, készült a „százlábú híd" is, rengetegen dolgoztak itt. Kellett az új út az akkor még Mohácson épülő kombinát és a főváros között. Bár még folyt Mohácson az építkezés,[24] amikor 1949 őszén földmérő munkások jelentek meg Dunapentele határában, majd 1949. december 28-án megérkezett a minisztertanácsi határozat, a Magyar Dolgozók Pártjának Központi Vezetősége meghozta döntését: a választás Dunapentelére esett, ahol megfelelőek voltak a földrajzi adottságok (6957/1949. sz. minisztertanácsi határozat). Ez megfelelt az aktuális politikai szempontoknak is és így Dunapentele lett annak a nehézipari beruházásnak a központja, mely a „vas és acél országát" testesítette meg.[25]

---

[23] Ekkor merült fel Sióagárd neve, azonban mivel ott rengeteg előkészítő munkára lett volna szükség, a tervet elvetették.

[24] A mohácsi építkezést véglegesen 1950 tavaszán állították le és addig körülbelül 40 millió forintot költöttek rá. ERDŐS 2015. 52.

[25] ERDŐS 2015. 52.

Azzal, hogy Dunapentele lett az új helyszín, minden megváltozott a nagyközség életében. Az építkezéshez 1200 katasztrális hold földet vettek igénybe, több családot is kitelepítettek otthonából,[26] valamint új munkaerő – és így lakosság – kezdett áramlani az épülő városba, amely számolatlanul kapta az építkezésre szánt pénzt. 1950. március 16-án kiadták a városépítésről szóló hivatalos értesítést is (a Népgazdasági Tanács 194/11/1950. sz. határozata).[27]

A város első általános terve 1950 első felére készült el, majd a tavaszi előkészítő munkák után, 1950. május 2-án kezdték el a várost, október 10-én pedig a gyárat építeni.[28] A Duna Menti Kohászati Kombinátnak és a hozzá kapcsolódó lakótelepnek a felépítése az első ötéves terv kulcspontja volt: az első változat szerint egy 4000 lakásos, kb. 20-25 ezer főt befogadni képes várossal terveztek – a város és a gyár élete már kezdetektől fogva szorosan összefonódott.[29]

Az építkezés második periódusa 1950 és 1952 közepe között zajlott le és az ötéves terv módosításának köszönhetően már egy 40-45 ezres lélekszámú településsel számoltak.[30] Az építkezés harmadik periódusa 1952 közepétől 1954-ig tartott.[31]

Csak néhány számadat az építkezésbe fektetett összegekről:

- 1950-ben 400 millió,
- 1951-ben 600 millió,
- 1952-ben 1,2 milliárd,
- 1953-ban 1,4 milliárd forint.

Az egykori kis falu, Dunapentele lakói részt vettek az építkezésben; sokan így akartak függetlenedni a termelő szövetkezetektől, valamint remélték, hogy városi lakáshoz juthatnak. A városba azonban áradt a munkaerő is az ország minden tájáról – akár önként, akár parancsszerűen – és ezek a lakosok hosszútávon, vagy akár véglegesen az új városban kívántak letelepedni. Tőlük függetlenül, de mindenképpen velük összefüggésben kell

---

[26] Megjelentek a településen az ÁVH-sok (Államvédelmi Hatóság), 1950-ben 44 családot telepítettek ki, 1952-ig pedig további 20 ingatlant sajátítottak ki. uo.

[27] http://www.jakd.hu/hirek/2020/04/hetven_eve_1950_majus_2_an_megkezdtek_a_varosepitest_dunapentelen?fbclid=IwAR0TaLA1Wr1Jp7UOCMsH9mYze2M6i1JAmVEbSmucqnd7qfYZHFMIeYwVCg4, 2021. április 30.

[28] MATUSSNÉ 2001. 3.

[29] Uo.

[30] Ugyanakkor Matussné Lendvai Márta Új város születik. Dunaújváros című munkájában a következőt jegyezte meg: *S ekkor felvetődött egy 60 ezer lakosú regionális központ távlati képe is…* MATUSSNÉ 2001. 3.

[31] WEINER – VALENTINY 35.

beszélnünk azokról az építőkről, akik csak rövid időre jöttek ide: az ifjúsági táborokról, melyek keretében a fiatalok két hetes turnusokban váltották egymást.

A település gyors ütemű fejlődését mutatják a következő, a lakosság néhány éven belüli növekedéséről szóló adatok:

- az 1949. évi 4200 főről 1950-ben 7 ezerre,
- 1951-ben 20 ezerre,
- 1952-ben 25 ezerre növekedett.
- 1956 őszén megközelítette a 30 ezer főt a város lakosságának a száma.[32]

1951 januárjában kezdődtek meg a tárgyalások a várossá nyilvánításról, majd 1951. április 29-én Dunapentele ideiglenes elnevezéssel nyilvánították a települést várossá, amely az épülő új várost, valamint a községet egyaránt takarta.[33] A városi rang elnyerése mellett további fontos kérdések megoldása várt a városi tanácsra[34] és a végrehajtó bizottságra. Ilyenek voltak pl. a különféle szolgáltató intézmények minél gyorsabb létrehozása, hivatalok megalakítása és elhelyezése, oktatási és közművelődési hálózat kiépítése, üzlethálózat kiépítése és természetesen az egészségügyi hálózat nagymértékű fejlesztése.

A városnév megváltoztatására irányuló törekvések 1951. október 12-én kaptak nagyobb szerepet, a munkásgyűlésen. Ekkor merült fel, hogy a település vegye fel a Sztálinváros nevet, a gyárat pedig nevezzék át Sztálin Műnek a Nagy Októberi Szocialista Forradalom emlékére és Sztálin tiszteletére. Végül a Sztálinváros és a Sztálin Vasmű nevek mellett döntöttek, mely

---

[32] ERDŐS 2015. 52.

[33] MATUSSNÉ 2001. 3.
Ugyanakkor az április 29-én megjelent minisztertanácsi határozat arról szólt, hogy a dunapentelei (községi) építkezést várossá kell tovább fejleszteni. Május 18-án viszont már Városi Tanácsot hoztak létre, amelyhez a Községi Tanács tagjai is csatlakoztak. Ebből láthatjuk, hogy bár nem konkrétan azt mondták ki, hogy április 29-től Dunapentele város lett, mégis annak tekintették.
A Magyar Népköztársaság minisztertanácsának 1007/1951. (IV. 29.) számú határozata Dunapentele községnek várossá fejlesztése tárgyában. Dunapentele községet – közvetlenül a megyei tanács alá tartozó – várossá kell fejleszteni. Az új város ideiglenes neve: Dunapentele. A jelen minisztertanácsi határozat végrehajtásáról a belügyminiszter gondoskodik. Dobi István s.k., a minisztertanács elnöke.
http://www.jakd.hu/hirek/2020/04/hetven_eve_1950_majus_2_an_megkezdtek_a_varosepitest_dunapentelen?fbclid=IwAR0TaLA1Wr1Jp7UOCMsH9mYze2M6i1JAmVEbSmucqnd7qfYZHFMIeYwVCg4, 2021. április 30.

[34] A városi tanácsra háruló feladatokról szólt Matussné Lendvai Márta: *A Dunapentelei Városi Tanács 1951. május 18-án munkások, sztahanovisták körében alakult meg a mélyépítők Ady Endréről elnevezett radari barakk kultúrtermében. A párt és a kormány nevében Házi Árpád belügyminiszter köszöntötte az első szocialista város lakóit, a városi testületek megválasztandó (valójában már előre kijelölt) tagjait. … Az alakuló ülésen választották meg a végrehajtó bizottság tagjait is. A testület elnöke Berecz Bertalan, elnökhelyettese Borbás József, titkára Illyés József, a községi tanács elnöke lett. A testületben meghatározó szerephez a párt- és állami szervek helyi vezetői jutottak.* MATUSSNÉ 2001. 5.
A fenti idézet tartalmilag pontosításra szorul. Az újabb kutatások alapján már tudjuk, hogy a radari kultúrtermet valójában Petőfi Sándorról nevezték el; az Ady Endre Kultúrotthon a Délivárosban működött. Ehhez lásd munkám további fejezeteit, valamint az alábbi könyvet:
ERDŐS-PONGRÁCZ 335.

neveket az 1956-os forradalom alatt változtatták csak meg néhány hónapra (1956. október 24. és 1957. április 3. között) és egészen 1961. november 24-ig éltek – azonban az 1956-os események után csak a város kapta vissza Sztálin nevét, a gyár megmaradt a Dunai Vasmű névhasználat mellett.

Az évek során számtalan polgár érkezett és települt le a városban munkát keresve az ország minden tájáról.

A kortárs, Sándor András, író jellemzése a városba özönlő emberekről, a városalapítókról és városépítőkről: *a városnak nincs polgársága, a lakosság rétegződése egészen friss keletű… Sztálinvárosban, mint valami molekulában összegyűlt az ország valamennyi tája, fajtája és társadalmi osztálya. A legértékesebb alkotó elemek és kalandorok, kiváló szakmunkások és lumpenproletárok, a földtől még el nem szakadt parasztmunkások és egykori grófok, a szocializmus harcosai és fasiszták, nagyra törő fiatalok és deklasszáltak, apácák és prostituáltak, évszázados kohászcsaládok komoly tagjai és aranyásók úgy keveredtek össze a városban, mint a Martin-kemencében a tiszta nyersvas a rozsdás ócskavassal.*[35]

1955. január 1-ig körülbelül 3000 lakás készült el teljesen és körülbelül 1000 lakást létesítettek munkásszállások céljából. Ezeken kívül több mint 1000 lakás építése volt folyamatban.

Fontos megjegyezni azonban azt is, hogy az első ötéves terv Sztálin 1953-as halála után, 1954-1955-ben mind gazdaságilag kimerült, mind politikailag megakadt, ezért le kellett állítani az építkezést, de még a város további bővítésére, fejlesztésére szolgáló tervezést is. Emiatt több terv nem valósult meg, pl. a városközponttal kapcsolatos korábban elhatározott építészeti megoldások sem.[36] A rendelkezésre álló forrásokat nagyobb részben karbantartásokra, kisebb részben a már megkezdett építkezések befejezésére költötték: bevakolták a házakat, valamint megindult a város nagymértékű parkosítása is ebben az időszakban.

1955-ig a következő közintézmények építését fejezték be:

- 2 általános iskola (30 tanteremmel) és 1 középfokú iskola (technikum);
- 5 bölcsőde (300 csecsemő elhelyezését szolgálta) és 4 óvoda;
- nyomda, posta és kenyérgyár;

[35] Sándor András, író sorait Erdős Ferenc, levéltáros-történész idézi munkájában. ERDŐS 2015. 52.
Munkám során az idézetek közlésekor mindenütt az eredeti helyesírást követem.

[36] Ugyanakkor vannak visszaemlékezések, amelyek beszámolnak az építkezés leállításáról, valamint arról, hogy a város lakói hogyan próbálták meg kezelni a kialakult helyzetet, ld. például Klein András Miklós visszaemlékezését. Ezek a visszaemlékezések elérhetők az Intercisa Múzeumban és a dunaújvárosi József Attila Könyvtár helytörténeti anyagában.
KRONÁSZT 2016. és KRONÁSZT 2017. 94.

- mosoda-üzem (amely a teljes várost ellátta);
- 800 személyes filmszínház és 400 személyes nagyteremmel rendelkező kerületi kultúrház;
- szálloda (100 ággyal);
- nagy irodaház és pártszékház;
- rendelőintézet;
- valamint a megépült lakásoknak megfelelő üzlet- és kisipari hálózat.

4.1. 1956 Sztálinvárosa

1956 tavaszától érezhetők voltak olyan lépések, amelyeket nem a párt irányított, május 24-én pedig Sándor András író kezdeményezésére megalakult a Fáklya Klub – a budapesti Petőfi Kör mintájára. A Fáklya Klub a sztálinvárosi értelmiségieket tömörítette, akik élesen támadták a pártot és egy új forradalmat szerettek volna. A mozgalom Óvárosban bontakozott ki a kitelepítettek és megbélyegzettek érdekében.[37] Szeptemberben szavakkal megfogalmazott erkölcsi rehabilitációra került sor, amely azonban csak részben oldotta az ellentéteket.

Október 24-én megérkezett a Budapesten kitört forradalom híre Sztálinvárosba is. Ezen a napon az üzemek dolgoztak, az emberek munkába mentek, de érezhető volt egyfajta „vihar előtti csend" a városban. Már ezen a napon napközben több helyen eltávolításra került a csillag és estére a Bartók elé népgyűlést hívtak össze, amelyre a tér teljesen megtelt érdeklődőkkel.[38] Többen kikérték a munkakönyvüket, a szónokok Budapestre induló csoportokat szerveztek, a mozgolódások pedig aggodalommal töltötték el a városvezetést.

Több alkalommal fegyveres konfliktusra került sor: október 25-én, október 27-én és október 28-án tűzharc volt a Tobulhin laktanyánál, valamint a kiegészítő parancsnokság városban található épületénél. Mindegyik alkalom több sebesültet és halottat eredményezett. Október 25-én a tüntetők lerombolták az óvárosi szovjet emlékművet is.[39] A legvéresebb tűzharc az október 25-i volt, azonban hosszú évtizedeken keresztül viták tárgyát képezte, hogy kinek a parancsára lőttek a tömegbe. A forradalom után Nagyéri Károly századost, a laktanya parancsnokát vonták felelősségre érte, rehabilitációjára csak a halála után került sor.

---

[37] Ezzel szemben Horváth Sándor szerint a Fáklya Klub 1957 januárjában alakult meg. HORVÁTH 38.
Vesd össze: http://ht.jakd.hu/index.php?p=view_crono&id=2412, 2021. május 12.

[38] A gyűléseket a későbbi napok során is itt tartották.

[39] Ennek a ténye szerepel több visszaemlékezésben is. Ezek elérhetők az Intercisa Múzeumban és a dunaújvárosi József Attila Könyvtár helytörténeti anyagában.
KRONÁSZT 2016. és KRONÁSZT 2017. 94.

A forradalom alatt számos röplap jelent meg Sztálinvárosban,[40] emellett több száma jelent meg a *Dunapentelei Igazság* és a *Dunapentelei Ifjú Forradalmár* című lapoknak is. November 2-án a városban felállításra került egy *R-40*-es rádióadó, amely később Rákóczi Adó néven vált ismertté. Egy buszban rendezték be, amely folyamatosan változtatta a helyét, főként híreket sugárzott és segélykéréseket tolmácsolt nyugat fele.

November 4-én megkezdődött az ország szovjet megszállása, azonban Sztálinváros az egyik legtovább kitartó város volt, az első megszállók november 7-én érkeztek meg, az utolsó csapatokat november 8-án sikerült a szovjeteknek lefegyverezni a kikötőben, valamint a városban. Az irányítást a szovjet sereg vette át többek között a laktanyában, a Vasműben, de a középületekben és a főbb útvonalakon is. Emellett kijárási tilalmat vezettek be és gondoskodtak a fegyverek beszolgáltatásáról, ami félelmet keltett a városlakókban, akik néma ellenállást tanúsítottak.[41] A volt párt- és állami vezetők felvették a kapcsolatot a szovjetekkel, majd még november folyamán megjelent a *Dunapentelei Hírlap* is, amely, mint az MSZMP és a városi tanács lapja került az olvasók kezébe. A megtorlás a várost sem kerülte el: a régi vezetőség visszatért, többeket letartóztattak és bebörtönöztek;[42] valamint törekedtek a forradalmi törekvések felszámolására.[43] A busz- és vonatközlekedés csak karácsony előtt állt helyre.

November folyamán megnőtt a párttagok száma, több városi és megyei megbeszélést tartottak, amelyen ellenforradalomnak nyilvánították az októberi eseményeket. Az új év elejére felgyorsult az MSZMP erősödése, egyre több munkás lépett be a párt alapegységeibe. A munkástanácsok szintén „behódoltak” az MSZMP-nek és mint érdekképviseleti szervek kerültek a párt felügyelete alá.[44]

4.2. Élet a forradalom után

[40] A munkástanácsok megalakításáról szóló röplapot lásd a mellékletben.

[41] Ennek a fellépésnek az is a következménye lett, hogy a harcokban megsebesültek közül sokan nem merték félelmükben felkeresni a kórházat, hanem házi körülmények között próbálták kezelni sebeiket. ERDŐS-PONGRÁCZ 281.

[42] A Fejér Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai Nyomozó Osztálya Sztálinvárosban 322 főt regisztrált, mint népfölkelőt. Végül összesen 20 fő ellen indult eljárás, 6 főt internáltak, ketten rendőri felügyelet alá kerültek. A legsúlyosabb büntetést Nagyéri Károly százados kapta, bár az ítélet később rendelettel érvényét vesztette. Többek börtönbe kerültek hosszabb-rövidebb időre, de voltak, akiket felmentettek a börtönbüntetés alól. UO. 285-286.

[43] A Dunai Vasmű Munkástanácsa ebben az időben csatlakozott be az országos sztrájkba, így 1956. november 14. és december 1. között csupán az erőmű és a nagyolvasztó működött. A városban ezután még több helyen sztrájkot hirdettek, pl. a MÁVAUT dolgozói vagy a kertészeti vállalat, de ez utóbbiakkal szemben már szigorúbban lépett fel a hatalom. UO. 281-282.

[44] UO. 283.

1957-től a nehézipari beruházások újabb fordulatot vettek és a politikai élet az árnyékosabb oldalt mutatta az ellenállóknak és ingadozóknak.[45] 1957. április 3-án visszatértek a Sztálinváros név használatához – azonban a gyár, ahogy fentebb is említettem, megőrizte a forradalom elején felvett Dunai Vasmű nevet.[46] A megtorlás véget ért, a visszarendeződést a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány irányította. Bár a visszarendeződés megtörtént, mégis elmondható, hogy a forradalom eredményt hozott, hiszen megbolygatva a fennálló rendet, elérte a rezsim egyfajta lazulását.

1956 után a városépítési beruházások a Vasmű helyett a városi tanács hatáskörébe kerültek és a Vasmű városépítési és beruházási osztálya átkerült a tanácshoz.[47] Ettől kezdve különvált a nehézipar és az infrastruktúra fejlesztése, így az eddig háttérbe szorult beruházások is előtérbe kerültek. Az éves költségvetés a forradalom után jelentősen lecsökkent – 80 millió forintról 20 millióra, így az igazi problémát a pénzhiány okozta, mivel ez az összeg nagyberuházásokra nem volt elég, inkább kisebb beruházásokra, karbantartásokra, rendfenntartásra és társadalmi feladatok ellátására fordították.[48, 49]

Az évtized második felében még problémát jelentett a távfűtéshálózat kiépítése a város nagy részében, sok építkezésen pótköltségvetéshez kellett folyamodni, több, nem használt épületet lakhatásra vagy raktározási célokra átalakítottak. A lakosság száma növekedett, a lakásépítések viszont lassultak, így átmenetileg a környező településen élő ingázók jelentették a megoldást a szakemberhiányra – bár később közülük is sokan a városi létet választották. 1957. szeptember 17-el a végrehajtó bizottság a városi tanács hatáskörébe vonta a lakáskiutalásokat, hogy így is ellenőrizni tudják, kik jutnak lakáshoz. Ebben az időszakban új üzletek nyitását nem támogatták a kereslet hiánya miatt. Létrejött a 26. sz. Állami Építőipari Vállalat, amely számos jelentős – helyi és országos – üzem építésében részt vett. A tanács

[45] Uo. 285.

[46] Az 1956-os események bemutatása az alábbi tanulmány alapján készült: Kronászt 2017. Emellett lásd még a témával kapcsolatban: Erdős-Pongrácz.

[47] Cserébe az évente megépülő lakások előre meghatározott arányát a Vasmű dolgozói kapták meg. Emellett azt sem szabad elfelejteni, hogy az évtized első felében verseny alakult ki a megyeszékhely Székesfehérvárral, és csak miután ott is megindult az iparosodás, alakult át a verseny egészséges versengéssé. Erdős-Pongrácz 286.

[48] 1957-ben az óvárosi beruházások összehangolására bizottságot hoztak létre, hogy az a terület se maradjon ki a fejlesztésekből, így többek között két artézi kutat létesítettek. Uo.

[49] A nehézkes helyzethez hozzájárult az is, hogy sokan nyíltan kimondták, hogy sokkal fontosabb a gyár építése, mint a lakásoké. Emiatt sok lakást vakolatlanul/műszaki hibákkal adtak át. Emellett számos közintézmény (kórház, könyvtár, múzeum és bölcsőde) és a tanácsi vállalatok (pl. az ingatlankezelő, a köztisztasági vagy a kertészeti vállalat) székhelye egyaránt lakásokban nyert elhelyezést. Ezeket lakásnak építették, majd az adott igények szerint alakítottak rajtuk. Végül mikor az intézmények új/végleges helyet nyertek, akkor visszaalakították lakhatási célokra őket. Uo. 287.

elégedett volt a vállalat munkájával, azonban ez nem volt elmondható minden városi vállalatról.[50]

1957-ben új városfejlesztési tervezetet dolgoztak ki, tereprendezést tartottak, a következő évben pedig a várost kerületekre osztották.[51] A forradalom utáni helyzet nehéz helyzetbe hozta a mezőgazdaságot is: sokan kiléptek a termelőszövetkezetekből, és átálltak a háztáji gazdálkodásra, így egyszerre volt jelen a két forma.[52]

Külön említést érdemel a női munkaerő kérdésköre, mely az egész évtizedben kulcsfontosságú volt: 1945 után a szovjet nőideál vált a követendő példává, így megváltoztak a hagyományos női szerepek is és törekedtek az egyenjogúságra. Az évtized elejére megnőtt a munkaerő igény, így a nők egyre inkább számítottak a munkaerőpiacon is: előtérbe került a kétkeresős családmodell és a dolgozó nő ideálja. Igyekeztek segíteni, lerövidíteni a nők otthon végzett teendőit.[53]

A modern, olvasó-tanuló, dolgozó nő egyúttal a függetlenséget és a könnyen mobilizálható, képzett munkaerőt is jelképezte. A város építésén dolgoztak nők is, építkezéseken, gyakorta veszélyes munkakörben, főként 1950 és 1953 között. Megítélésük változó volt, aki nem teljesítette a normát, azt kifigurázták. Hangsúlyt fektettek a női szakmai brigádok nevelésébe. A helyi sajtó az évtized közepéig a férfias nő idejáját „súlykolta" olvasóiba, azonban az első ötéves terv kifulladása után kevésbé volt szükség a dolgozó nőkre, hiszen a férfiak munkavállalása is megnehezedett.[54]

Az évtized közepén történtek az első törekvések a női munkaerő lekötésére, a kezdeti lelkesedés azonban hamar kudarcba fulladt: bár nyíltak kifejezetten nőket foglalkoztató munkahelyek, ennek ellenére gyakori volt az igazolatlan hiányzás, sokan pedig csak addig dolgoztak, amíg össze nem gyűjtötték egy új bútort vagy háztartási gép árát.[55]

1957 tavaszától újra felmerült a női munkaerő foglalkoztatásának gondolata: a cél az volt, hogy a nehézipari munkakörökből könnyű- és textilipari munkakörökbe irányítsák át a

---

[50] Csak néhány a gondokból: a kiskereskedelmi vállalat raktárai zsúfoltak voltak, a tejüzemnek nem volt szeméttárolója, akadozott a kenyérellátás, kevés friss áru volt a zöldség- és gyümölcspiacon, a vendéglátóipari vállalathoz tartozó italboltok koszosak voltak, stb. Uo. 288.

[51] A koncepcióban szerepelt már az úttörő vasút terve, melyet a következő évben adtak át, de szó volt benne a szabadtéri színpad nézőterének rendezéséről is, valamint úttörőtábort is nyitottak, melyre a városi tanács is biztosított forrásokat. Uo. 288-289.

[52] Uo. 289.

[53] Pl. háztartási és kisgépkölcsönzők nyíltak. https://www.intercisamuzeum.hu/muzeumblog/70-eve-kezdodott-12resz, 2021. május 11.

[54] Uo., 2021. május 11.

[55] Uo., 2021. május 11.

nőket.[56] 1957-ben és 1958-ban több üzem is létesült, amelyek nagyrészt nőket foglalkoztattak.[57]

1958-ban városunk két jelentős eseménynek is otthont adott. Az első Nyikita Szergejevics Hruscsov látogatása. Április 2-án érkezett Budapestre, majd a következő napokban Sztálinvárosban is tiszteletét tette és részt vett a tiszteletére rendezett fogadáson is. A másik nagy esemény pedig az augusztus 19-20-án megrendezett ünnepi vásár volt, melynek két napja alatt kb. 40 ezer ember kereste fel a vásárt.[58]

A korábbi években felmerült problémák (ellátási gondok; nagyobb kereslet, mint kínálat; költségvetési gondok) azonban nem kerülték el az 1958-as évet sem. A takarékosság és a tevékenysége összehangolása jegyében 1959. január 1-el létrejött a Sztálinvárosi Városgazdálkodási Vállalat.[59] Ez az év vízválasztó volt a mezőgazdaság szempontjából is: a parasztok nagy része belépett a termelőszövetkezetekbe, megnőtt a földek területe, átvették a háztáji kereteket meghaladó mezőgazdasági felszereléseket, lovakat vásároltak fel, valamint istálló és hizlalda építésének a gondolata is felmerült. Az aratás idejére a munkásokat az üzemekből szabadságolták.

A Vasmű fejlesztése a II. ötéves terv kiemelt feladata volt. A beruházás 1962-re fejeződött be a szalmacellulóz gyár üzembe helyezésével.

Az új város első évtizedét a kettőség jellemezte, amely a korabeli sajtóban is megjelent; a régi (ófalu) és az új (az épülő város) ellentéte „feszült egymásnak”. A városias negyedek álltak szemben a barakktáborokkal és a falusias környékkel, ahol a haszonállat-tartás is gyakori volt.

[56] ERDŐS-PONGRÁCZ 291.

[57] Elsőként a Vörös Október Ruhagyár telepített üzemet a városba, majd néhány hónappal később a Budapesti Férfi Fehérneműgyár helyi üzeme is megkezdte a munkát. 1958-ban a Magyar Posztógyár telepített fésűsfonodát. UO. 291-292.

[58] A vásár főpróbája az 1958.-as májusi vásár volt, ahol a helyi ipari termékeket mutatták be. UO. 289-290.

[59] Ez a korábbi kertészeti vállalatból, köztisztasági vállalatból és a Fejér Megyei Temetkezési Vállalat Sztálinvárosi Kirendeltségéből jött létre. ERDŐS-PONGRÁCZ 290.

4.3. A szocreál Sztálinvárosban

Az 1950-es évek első fele ideológiailag, s ezzel összefüggésben művészileg igen izgalmas korszak volt. Az új, úgynevezett szocialista realista irányzat (közkeletű nevén a szocreál) célja a „tartalmában szocialista, formájában nemzeti" művészet megteremtése volt. A város létrejöttének időpontjából természetesen következik, hogy az egész magyar szocreál korszakot a legösszefogottabban, legjellemzőbben képes bemutatni. Központjának 1956 előtt megvalósult része a magyar építészettörténet egészének is fontos alkotóeleme, az országban egyedülállóan átfogó képet nyújt a kor építészeti, képzőművészeti törekvéseiről.

1950 után közvetlenül – az építészetnek az addigi hazai „modern" irányzatot felülről ért kritikára való késleltetett reagálása miatt – első ütemként egy „modern" felfogású lakónegyed épült meg. Zöld területben jól tájolt, jól használható, korszerű lakásalaprajzokra törekvő, az ország más településein is megépített típustervek valósultak meg.[60, 61]

A világháború előtti Magyarország építészetét a modern stílus jellemezte. A háború után néhány évig még folytatódtak a modern szellemű kísérletek, de az 1940-es évek végére kialakult politikai változások hatással voltak az építészetre is. Egyes építészek úgy gondolták, hogy a modern a jövő irányzata, mely magában hordozza a szocialista eszmét. Míg mások úgy gondolták, hogy a modern építészet ideológiailag hibás, ezért létrehoztak egy új irányzatot, az ún. szocialista realista vagy másnéven szocreál művészetet. Ennek lényege: *tartalmában szocialista, formájában nemzeti.* A Szovjetunióban már virágzó szocreál építészet lett a mintakép. A kultúrpolitika által előírt követendő forrás főként a klasszicizmus lett, ezen kívül felhasználták az antik görög és római, az egyiptomi, valamint a reneszánsz stílusjegyeit egyaránt. Az időszakra jellemzőek az épületeken megjelenő mozaikok, oszlopok, domborművek, tornácok, loggiák, árkádok, timpanonok, vagy kazettás mennyezetek alkalmazása és még megannyi másik elem, melyek a stílus sajátjai. Egy ideológiát próbáltak meg ráerőltetni az építészetre is, a tervezők azonban saját gondolataikat igyekeztek megvalósítani, egyéniségükkel akarták színessé tenni a követendő stílust.

---

[60] MATUSSNÉ 2001. 11.

[61] Megjegyzendő azonban, hogy különbséget kell tennünk a modern és a szocialista-realista irányzat között. A kérdéses korszak (az 1950-es évek első fele) mindenképpen stíluskereső korszak, melyben a modern megoldásokra törekedtek, azonban a felülről jött kritikák hatására többször is módosítottak épületterveken – mellyel igyekeztek a szocialista-realista stílus felé közeledni. Ennek egyik legszembetűnőbb pontja a Rendelőintézet építése körül kialakult tervmódosítások, elhelyezési viták, melyek keretében többször „forgattak" az épület tengelyén vagy alakítottak annak kinézetén.

Sztálinvárosban ez az időszak 1952-től az évtized közepéig tartott, emiatt a város egyedülálló módon, egységében tudja bemutatni ezt az építészeti időszakot.
Sztálinváros volt Magyarország első szocialista városa, ezért gondosan ügyeltek annak tervezésére, „születésére" is. A város építésében az első tíz év nagyon jelentős volt. Ebben az időben épült a városközpont, készültek el a Technikum, a Dunasor házai és az L épületek. Csak később kezdődött meg a többi városrész, mint a Barátság, a Római vagy a Béke kiépítése – melyek külön tanulmány tárgyát képezik.
A korai, első épületek még modern stílusban épültek, ilyenek a Május 1. utca kockái vagy a bivalyok. A szocreál fokozatos térhódítása mellett a kettősség jellemezte az épületeket, melyek a modern és a szocreál közti átmenet termékei (például a Dózsa mozi vagy az I. sz. Rendelőintézet), majd ezután következett a letisztult szocreál stílus (például a Bartók Béla Színház és Művészetek Háza).

Az 1950-es években a politikai széljárás és a velük változó igények mindig új terveket kívántak. Sztálinváros városszerkezetének alapját a Vasmű bejáratánál végződő főútvonal, vagyis a Sztálin út és a vasútállomásról bevezető út, a Dózsa György út kereszteződésénél kialakítandó városközpont jelentette. Az elképzelések szerint ezt szánták a város reprezentatív terének, ide álmodták meg a legfontosabb politikai, közigazgatási és kulturális intézményeket. A felvonulásokra és ünnepségek lebonyolítására alkalmas helyet kívántak kialakítani. Ide tervezték a pártszékházat, a tanácsházát, a szakszervezeti és társadalmi szervezetek központi épületét, a központi kultúrházat, a könyvtárat és a múzeumot is. A szocialista felfogás szerint a „kollektív élet" mítosza szembe kerül az egyén érdekeivel. Feleslegessé válnak a nagy lakások, ahol az emberek a családjuk körében töltik el szabadidejüket. Széles felvonulási utakat és nagy tereket terveztek, ahol a város lakói összegyűlhetnek. Ez a hivatalos ideológia egyik fő jellemzője, amely áthatotta az ünnepeket és a párttaggyűléseket. A szocialista várostervezés nagy hangsúlyt fektetett a városközpont, ezen belül is a főút és a főtér kialakítására. Jellemzően ez a főút kötötte össze a gyárat a várossal, megerősítve ezzel az ember és a munka kapcsolatát. Sztálinvárosban ezt a szerepet töltötte be a Sztálin út a maga 85-110 méter szélességével és a főtér, melyek nem csak a mindennapokat jelentették, hanem az ünnepi felvonulásokat is.

A szocialista városokra jellemző volt a sokáig félkész főtér látványa, ez Sztálinvárosra különösképpen ráillett. Az eredeti elképzelésekből csak az akkori pártház megépítése az egyetlen, mely megvalósult. 1953-ig a térre tervezett épületek központi eleme a Dózsa

György út tengelyében egy hatalmas Sztálin szobor lett volna, de a Sztálin halálát követően a beruházások csökkentése a főtér beépítésén is nyomot hagyott. Az új terv elvetette a korábbi nagyszabású elképzeléseket, a kezdeti terveken is szereplő városháza toronyépülete évről évre alacsonyabb lett. A tanácsház építésének halogatásában szerepet játszott, hogy ebben az időben elsősorban a lakónegyedek építését tartották fontosnak, másodsorban a pártháznál[62] jóval magasabbra tervezett épületet a pártvezetők nem nézték jó szemmel. Rengeteg elképzelés született, míg végre 20 év után, 1970 tavaszára elkészült a város főtere is.[63]

[62] A pártház tervein is többször módosítottak: megépítése után felmerült az épület dunai irányban történő megnövelésének a gondolata, azonban az elméleti tervezést nem követték gyakorlati lépések. Az 1970-es évek elején ebben az épületben kapott helyet a könyvtár és a levéltár, majd ide költözött a múzeum is. A múzeum állandó kiállítását 1975-ben adták át – miután felépült a József Attila Könyvtár mai épülete, melynek köszönhetően ez az intézmény új épületbe tudott költözni.

[63] A szocreál stílus bemutatása az alábbi tanulmányon alapszik: NAGYNÉ HODIK Mónika: A Dunaújvárosi Építészeti Emlékek Tanútja és a Szocreál Tanösvény. In: *Az Intercisa Múzeum Évkönyve IV.* Szerk.: KESZI Tamás. Dunaújváros, Intercisa Múzeum, 2020.
Emellett lásd még a témához az alábbiakat:
BARKA Gábor – FEHÉRVÁRI Zoltán – PRAKFALVI Endre: Dunaújvárosi építészeti kalauz 1950-1960. Dunaújváros, Dunaújváros Megyei Jogú Város Önkormányzata, 2007.
WEINER TIBOR – VALENTINY KÁROLY: Sztálinváros, Miskolc, Tatabánya. Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 1959.
HORVÁTH Tamás: Védendő-e a szocreál. http://dunaujvarosmesel.hu/2021/02/06/vedendo-a-szocreal/, 2021. július 20.

5. Letelepedés a városban, brigádélet – A brigádok szerepe a város építésében és a dolgozók életében[64]

A városépítés megkezdésével megnőtt a település lélekszáma. Kezdetben alig néhány száz dolgozó volt itt, azonban 1950 júliusára számuk elérte az 1000 főt, néhány hónappal később pedig a 2500-at. Az évet közel 3000 dolgozóval zárta az új város, majd a létszám rohamosan növekedésnek indult és 1951 végére már 15000-en dolgoztak Dunapentele város és a Vasmű építésén. Bár a városépítés jól szervezetten folyt, meg kellett oldani a szállás és munkába utazás kérdéseit is. Igyekeztek minél több embernek helyben szállást/lakást biztosítani, mivel a dolgozók számítottak a biztosított szállásra. A vizsgált időszakban a Dunai Vasmű építésén dolgozni kiemelt feladatnak és rangnak számított.

A munkaerőt az ifjúsági szervezet is biztosította: a Dolgozó Ifjúság Szövetsége (DISZ) felhívást tett közzé, amellyel építőket toborzott: *Fiatalok! Építsük fel a Dunai Vasművet, ötéves tervünk büszkeségét!* A felhívás sikeres volt, hiszen az ország minden részéről érkeztek ide dolgozói brigádok – emellett áradt a pénz és a nyersanyag is a városba. Elsőként egy Zala megyei brigád érkezett meg, ez a Matola József vezette Partizán brigád volt. Nem sokkal később megérkeztek a Hámán Kató brigád és Olajos Dezső brigádjának tagjai a fővárosból; majd egy Somogy megyei kubikosbrigád L. Szász Antal vezetésével. A korszakban a felhívás mellett agitátorok és toborzók is járták az országot az új dolgozók szerződtetésére – de fontos szempont volt az is, hogy az itt élőknek és dolgozóknak sokkal jobb ellátásban volt részük (mind utazás, mind az egészségügy vagy az étkezés területén – ezzel is vonzóvá téve az épülő új várost).[65]

Idővel egyre többen ismerték fel az alábbiakat: *Teljesítjük a tervet, többet keresünk, hamarabb költözhetünk a magunk építette házainkba.*[66] 1954. közepéig átadták a Vasmű nagyolvasztóját, a Martin acélművet, 1956-ban a kokszolót és az évek során számos lakást – így ezt az első fél évtizedet a városépítés hőskorának is nevezhetjük – és valóra váltak a fentebb idézett szavak is.

---

[64] A szakasz elkészítésében nagy segítséget nyújtott HORVÁTH Tamás Városépítés és letelepedés Dunaújvárosban című blog bejegyzése, mely a Dunaújváros mesél weboldalon jelent meg. (Online olvasható: http://dunaujvarosmesel.hu/2021/04/14/varosepites-es-letelepedes-dunaujvarosban/, 2021. június 16.).

[65] A városi tanács első elnöke, Berecz Bertalan rengeteget dolgozott az életkörülmények javításáért. Borbás József, elnökhelyettes szintén ezen volt – ő korábban ácsbrigádvezetőként dolgozott az építkezésen. uo., 2021. június 16.

[66] Horváth László betonozó brigádvezető szavait idézi Horváth Tamás, a Dunaújváros mesél blog szerzője.

A népesség növekedésével párhuzamosan nőtt meg azoknak a száma, akik hosszútávú terveik miatt is, lakást igényeltek Dunapentelén, majd Sztálinvárosban. Mivel törekedtek arra, hogy a lakások kiutalása egységes és igazságos legyen, így végül engedélyhez kötötték a Dunapentelén való letelepedést. 1951. szeptember 25-én jelent meg a Belügyminisztérium által kiadott 131/1951. B.M. rendelet, melynek a 202/11/1951. I. 5. oszt. sz. rendelkezése szabályozta a Dunapentelén való letelepedés kérdését.[67]

A lakások kiutalását 1954-ig a NEB végezte, nem pedig a városi tanács. Mikor a tanácshoz került a jogkör, akkor először a Város- és Községgazdálkodási Osztály, majd az Igazgatási Osztály végezte. A rendelkezések hatálya 1954 év végével megszűnt.[68]

---

[67] Ezt megelőzően jelent meg az 5445-5/39 1951. (IX. 23.) BM sz. rendelet a Dunapentele városban történő letelepedés szabályozásáról.
Az említett jogszabály a 177/1951. (IX. 23.) M. T. sz. rendeletén alapult.

[68] Szemelvények az első letelepedési engedélyek közül:

- Az első engedélyt Hoszták László kapta, aki a kenyérgyár igazgatója lett.
- 1950. október 11-én kapott engedélyt Jankovics Ferenc, aki a Dunapentelei Hengermalom igazgatói tisztségét látta el.
- Rövidesen engedélyhez jutott Oltai Miklós és Dianovszky Árpád. Előbbi a Dunai Vasmű Élelmezési Vállalat igazgatója, utóbbi a Hitelszövetkezet vezetője volt.
- Garancz István, aki az egyik legelső városépítő volt, szintén hamar engedélyt kapott, majd számos más kérelmen szerepel az aláírása (a 26. sz. Állami Építőipari Tröszt szociális osztályán dolgozott).
- 1950. május 21-én Kása Ferenc kapott engedélyt, mint a Sztálinvárosi Teherautófuvarozási Vállalat első igazgatója.
- Pátkay József, helyettes kórházigazgató támogatta Monostori Kálmán, ellenőr és felesége letelepedését.
- Az Országos Mentőszolgálat helyi állomásának vezetője, Radetzky Károly november 5-én kapta kézhez engedélyét.
- A Patyolat műszaki vezetője, Stefanovits Gyula, 1953. január 10-én kapott letelepedési engedélyt.
- Az év februárjának közepétől pedagógusként dolgozott a városban Sófalvi István és felesége.
- Koréh Sándor, Tűzálló téglagyári adminisztratív dolgozó kérelme márciusban keltezett.
- A kórház igazgató főorvosa, dr. Groszmann Sándor írta alá Haraszti György segédgondnok kérelmét.
- Az első kohászok 1953 nyarán érkeztek meg Ózdról, többek között Filla Béla, Nasta Imre és Kovács József.
- Rózsa Gyula, tanár letelepedési kérelmének elfogadását a Vasvári Pál Általános Iskola igazgatója, Juhász Anna javasolta.
- A Magyar Beruházási Bank helyi fiójának vezetője volt Hidasi Pál, aki július 31-én kapta meg letelepedési engedélyét.
- Závodi Imre diszpécser 1953. szeptember 17-én kapott letelepedési engedélyt.
- Varga Istvánné augusztus 27-én kapott engedélyt. Korábban szövőnő volt, majd a Városi Tanács vb. igazgatási osztályának vezetőjeként tevékenykedett.
- dr. Rimai László ügyvéd szeptember 21-én kapott letelepedési engedélyt.
- Két pedagógus (Korompai Gyuláné és Merényi Lajos testnevelő tanár) szintén a hó végén kapott engedélyt.
- Kósa Vilmos munkásellátási megbízott letelepedési kérelmét 1953. október 31-én javasolta a trösztigazgató Bondor József.
- Netter Endrének 1954. január 3-án engedélyezték a letelepedést (mint a Sztálinvárosi Patyolat Mosoda igazgatója).
- Herink Jenőné tanárnő kérelmét január 23-án javasolták elfogadásra.
- Molnár János műszaki vezető kérelmét a Sztálinvárosi Szórakoztató Vállalat igazgatója Komlós Irma írta alá.
- Tóth Dezső, a Sztálinvárosi Járásbíróság vezetője február 27-án kapta kézhez az engedélyt.
- Nics János, olvasztár letelepedését március 16-án javasolta a Sztálin Vasmű Kohászati Üzemének igazgatója.
- A hó végén kapott letelepedési engedélyt Szilágyi Pál, aki a Magyar Távirati Iroda sztálinvárosi szerkesztője volt.
- Ugyanakkor jutott engedélyhez a Dunai Vasmű Építőjének szerkesztője, Jávor Endre is.
- Gyimesi Egonné, múzeumi dolgozó letelepedését 1954. július 14-én a Sztálinvárosi Állami Múzeum igazgatója, Bóna Istvánné javasolta.

6. Kulturális nevelés és közösségformálás – A közművelődés és a kulturális élet megszervezése az új városban

6.1. Barakk-kultúrotthonok és klubszobák – az első néhány év a Bartók Béla Művelődésiház átadásáig

Az új város kulturális életének vizsgálatához elengedhetetlen az egyes intézmények vizsgálata, ugyanis a közművelődés, kultúra szorosan összefonódik ezekkel a helyszínekkel. Csak a kezdeti években tapasztalhatunk ebben eltérést: az építkezés kezdetén még nem volt kialakult kulturális élet a városban, ennél fogva kevesebbet tudunk róla és tudásunk is felületesebb.

A kulturális élet szervezése ugyan megindult az építkezés megkezdésével egyidejűleg, azonban az első néhány évben ez főként a József Attila Kultúrotthonban– a Szórád Márton út egyik barakkjában –, a Petőfi Sándor Kultúrotthonban – a Radarban –, és az Ady Endre Kultúrotthonban – a Délivárosban[69] –, zajlott, amelyek ún. *barakk-kultúrházak* voltak.

A barakkokban működő kultúrházak mellett az egyes üzemek klubszobái is várták a munkaidő utáni hasznos időtöltést kereső dolgozókat. Ezek a klubszobák az üzemekhez tartoztak. Szám szerint hetet találhattak a városban a lakók, főleg a Vasmű út, az Építők útja és az Ady Endre utca térségében. A szobák elsődleges és fő feladata a munkahelyeken, munkaidőben történő lelkesítés volt.[70]

Az ún. *barakk-kultúrházak* szerepüket tekintve, a klubszobákhoz hasonlóan kikapcsolódást és tartalmas programot kívántak nyújtani a város lakóinak – ezzel biztosítva azt is, hogy a dolgozók ne a kocsmákban és más kétes hírű helyeken keressék a szórakozást, noha ezt kivédeni nem lehetett teljesen.

A helyi sajtó rendszeresen tudósított a városban kínált kulturális eseményekről (színi előadások, oktató/nevelő célú előadások, a különféle köröknek és kluboknak a tevékenysége, stb.); de mindezek mellett felhívások is megjelentek, melyek arról tudósították a lakókat, hogy milyen csoportokhoz csatlakozhatnak. Ilyen felhívás volt az 1952 februárjában közölt is: a cikk szerint várták az érdeklődő dolgozókat a József Attila Kultúrotthon által meghirdetett képzőművészeti tanfolyamra. A résztvevők egyaránt tanulhattak rajzolni, festeni, valamint szobrászkodni is; a képzésnek pedig elméleti és gyakorlati része is volt. A képzés díjtalan

[69] *A Déli Városrész szabadtéri színpadáról.* In: Sztálin Vasmű Építője, 1953. 07. 29. 2.

[70] Bár a városban számtalan öntevékeny csoport született a korai években – sok közülük regisztrálatlan, esetleg visszaemlékezésekben találkozhatunk velük – ezek a csoportok nem klubszobákban működtek. Uo.

volt, a felszerelést a szervezők biztosították, a legtehetségesebb tanulókat pedig üdüléssel jutalmazták.[71]

A József Attila Kultúrotthonnal, számos más alkalommal is találkozhatunk az újság hasábjain, általában valamilyen rendezvénnyel kapcsolatos tudósításban. A korai évekből közölt válogatás segítségével kívánom bemutatni, hogy hányféle különböző eseménynek tudott otthon adni egy ilyen épület. A Szórád Márton úton működő kultúrotthon 1952 őszén az Ünnepi Könyvhét rendezvénysorozatába kapcsolódott be és irodalmi estet szervezett ez alkalomból.[72] 1953 elejéről megismerhetjük kicsit jobban az intézmény működését. 10 tagú vezetőség irányította, mely figyelmet fordított a kultúrnevelés kérdésére is. Az otthon már állandó jelleggel és fix programmal üzemelt.[73] Az otthonban fúvószenekar működött, amely szerepelt a rádióban is.[74] Nem a fúvószenekar volt az egyetlen zenekar a József Attila Kultúrotthonban. A *Sztálin Vasmű Építője* 1953 augusztusában arról tudósított, hogy egy újabb zenekar is alakult, amely itt otthonra talált és már a próbákat is megkezdték.[75] Szintén ebből az évből származik az a tudósítás, amely arról szól, hogy az igényeknek megfelelően bővítik és csinosítják az épületet, melyet majd avatóünnepség keretében bocsátanak újra a dolgozók rendelkezésére.[76] Bár a gondok már érzékelhetők voltak, de még a következő néhány cikk is kulturális eseményekről szólt: Hajnóczi Ágost és Gaál György képeiből képkiállítást nyitottak,[77] majd operettbemutatót szerveztek, melyről részletes tartalmi leírás és kritika is megjelent.[78] Az év végén már konkrétabban megfogalmazták a problémákat: folyt az épület tatarozása, melyet leromlott állapota miatt egyre inkább jampecek és verekedők látogattak, a cél azonban az volt, hogy visszaadják a lakóknak és művészi csoportoknak a méltó otthont.[79]

A Déli-tábor kultúrotthonáról 1952-ben az alábbi módon tudósított a sajtó: az épületet frissen újították fel, amely így egyaránt alkalmas filmek vetítésére, előadások tartására, de táncos rendezvények lebonyolítására is. Nagy szükség is volt egy ilyen épület működésére, mivel a dolgozóknak igényük volt az oktatásra, szórakoztató kikapcsolódásra. A táborban sok fiatal

[71] *Tanulj rajzolni és festeni!* In: Sztálin Vasmű Építője, 1952. 02. 26. 4.
[72] *Műsoros irodalmi est a könyvhét alkalmából.* In: Sztálin Vasmű Építője, 1952. 09. 09. 4.
[73] *A József Attila Kultúrotthon munkatervéről.* In: Sztálin Vasmű Építője, 1953. 01. 30. 4.
[74] *A II. Országos Kultúrverseny tapasztalatai.* In: Sztálin Vasmű Építője, 1953. 03. 03. 4.
[75] *Új zenekar*. In: Sztálin Vasmű Építője, 1953. 08. 19. 4.
[76] *Sztálinváros életéből 2.* In: Sztálin Vasmű Építője, 1953. 10. 30. 1.
[77] *Sztálinváros kultúrélete 2.* In: Sztálin Vasmű Építője, 1953. 11. 13. 1.
[78] *Így nem játszunk.* In: Sztálin Vasmű Építője, 1953. 11. 24. 4.
[79] *Ez épült tíz millió forintból.* In: Sztálin Vasmű Építője, 1953. 12. 31. 5.

élt, akik munka után színvonalas programokat kerestek.[80] A következő évben felmerült egy szabadtéri színpad építésének a gondolata is, azonban ez többszöri próbálkozások és több kérvény beadása után sem valósult meg – a kérvényeket újra és újra elutasították –, csak apróbb hiányosságokat pótoltak és karbantartást végeztek.[81]
Táncos estének adott otthon 1952 novemberében a Petőfi Sándor és a József Attila Kultúrotthon.[82] Színi előadást szerveztek a radari Petőfi Sándor Kultúrotthonban is: 1953 nyarán például Egri Viktor színdarabjának bemutatójára került sor.[83]
Úgy vélem, hogy ezek a rövid ismertetők híven szemléltetik azt a munkát, ami már a barakkokban működő kultúrotthonokban is zajlott, valamint pontosan képet adnak az otthonok céljáról, működéséről.

Már a korai években is gondot okozott az épületek leromlott állapota, sokszor csak egy tisztító festésre futotta, holott nagyobb javításokra lett volna szükség; valamint gondot okozott az is, hogy sok esetben ezeket az épületeket züllött, részegeskedő személyek látogatták, ahogy ezt láthattuk a József Attila Kultúrotthon esetében is.
A *barakk-kultúrházak* közül legtovább a József Attila Kultúrotthon működött, melyet 1953-ban fel is újítottak a városlakók, és ez alkalommal a színpad méretét is megnövelték, majd egy zenés darabbal avatták fel újra az épületet 1953 novemberében. Az otthon egészen az 1950-es évek végéig fogadta szórakozásra, kikapcsolódásra vágyó városlakókat programjaival.[84]

1952 elején a *Sztálin Vasmű Építője* összefoglalta a kulturális életet érintő legfőbb kérdéseket. Bár haladt a kultúra és a művészet meghódítása, de a különféle kulturális programok hirdetése és egységes szervezése még hagyott maga után kívánnivalókat, amik nem méltók az új, szocialista városhoz. A különféle öntevékeny csoportok megfelelő irányítás nélkül működtek, a műsorok kínálatában nem volt tervezés. Az irodalmi kör többször újjá alakult, a képzőművészetek pedig nehéz helyzetben voltak.
A bírálatok mellett elismerés is megjelent: a Vendéglátóipari Vállalatnak működött már színjátszó csoportja, valamint a zenekar színvonalas műsort adott. A cikk felhívta a figyelmet

[80] *Megnyílt a Déli-tábor új kultúrotthona.* In: Sztálin Vasmű Építője, 1952. 12. 02. 4.
[81] *A Déli Városrész szabadtéri színpadáról.* In: Sztálin Vasmű Építője, 1953. 07. 29. 2.
[82] *Vidám tánczene-est.* In: Sztálin Vasmű Építője, 1952. 11. 14. 4.
[83] *Színházi előadás.* In: Sztálin Vasmű Építője, 1953. 06. 12. 4.
[84] ERDŐS-PONGRÁCZ 335.

arra, hogy *a művészi és irodalmi szakkörök feladata volna, hogy csoportjainkat irodalmi színvonalú jelenetekkel lássák el és hogy kultúrházainkat festményekkel díszítsék.*[85]

A fentiek ellenére sokáig problémát jelentett, hogy az üzemi bizottságok számára nem voltak fontosak a klubszobák – a bizottságnak kellett gondoskodni ezeknek a létrehozásáról, valamint megfelelő felszerelésről (könyvek, különféle sporteszközök, hangszerek, társasjátékok a tagok részére). Megfelelő szervezés híján azonban a tényleges programok nem valósultak meg. Klubszoba bizottságok létrehozására, valamint érdekes és színvonalas programkínálatra lett volna szükség, mely akár évszakonként is változik, alkalmazkodik a dolgozók és a párt igényeihez – szerepel a *Sztálin Vasmű Építője* hasábjain 1952 nyarán.[86] A kultúrotthonok élére olyan, erőskezű vezető kell, aki *kizárja a békét bomlasztó/zavaró erőket* az intézményekből – emlékeztetett a *Sztálin Vasmű Építője* 1952 őszén.[87]

1952-ben megalakult a Sztálinvárosi Szórakoztató Vállalat is, melynek feladatai közé tartozott a kulturális élet szervezése,[88] *amely egyfajta koordinátor szerepet látott el a még létező korábbi kultúrotthonok, a filmszínház és az új művelődési intézmény között.*[89]

Az első, nem barakkban működő kultúrotthon 1952 végén alakult meg a Vasvári iskolában, és Katona József nevét viselte. Itt működött a központi kórus, a központi zenekar és néptáncegyüttes is, melyek nagy népszerűségnek örvendtek a dolgozók körében. Az intézmény egyfajta módszertani központként is működött, gyakorlatban Székely Endre vezetésével irányította a város cseppet sem egységes közművelődését.[90]

Valódi színpada a városnak ekkor a Dózsa moziban volt, amely már 1951 végén elkészült, s a filmvetítések mellett hivatott volt – a vászon mögötti viszonylag kis mélységű színpadon – hangversenyek, színielőadások tartására.[91]

1953-ban az alábbi adatok jellemezték a helyi kulturális életet:

1953-ban 147 nagyobb kultúrműsort rendeztek a városban, öt énekkar működött, öt zenekar és huszonhét (egyes visszaemlékezések szerint harminckét) tánccsoport, miközben a város lakóinak száma 27 ezer volt![92]

---

[85] *Veszélyek kultúréletünkben.* In: Sztálin Vasmű Építője, 1952. 01. 09. 3.
[86] *Alakítsuk meg a klubszoba bizottságokat.* In: Sztálin Vasmű Építője, 1952. 08. 29. 4.
[87] *Ünnepély a József Attila Kultúrotthonban a Komszomol 34. évfordulója alkalmából.* In: Sztálin Vasmű Építője, 1952. 11. 04. 4.
[88] *A József Attila Kultúrotthon munkatervéről.* In: Sztálin Vasmű Építője, 1953. 01. 30. 4
[89] ERDŐS-PONGRÁCZ 336.
[90] Uo. 346.
[91] Uo. 336.
[92] Uo.

6.2. A klubszobákon túl – A Bartók Béla Művelődésiház története

Mindezen kezdeményezések (barakk-kultúrházak és klubszobák) ellenére szükség volt egy, a céloknak megfelelően felépített kultúrotthonra is, melyet 1952-ben kezdtek építeni, a város központjában. A *Sztálin Vasmű Építője* rendszeresen beszámolt a különféle feladatokról, részhatáridőkről, valamint az építkezés állásáról.[93] Az újság hasábjain jelent meg az alábbi: a cikk kitért arra, hogy szükség van egy új épületre, ahol a városban működő művészi csoportok otthonra találhatnak. Emellett fontos volt a megépülése azért is, mert a Dózsa György Filmszínház már kevésnek bizonyult arra, hogy a lakosok szórakozás iránti igényét ki tudja elégíteni. Az építkezést a Városépítő Vállalat irányította, azonban itt is szembesülni kellett azzal, hogy nem tartották az ütemtervet, az építőanyagot más építkezésekre vonták el és gyakorta másodrendűnek számított ez az építkezés[94] – ez utóbbi gond végig kíséri egyébként az egész évtizedet, több nagyberuházás kapcsán is találkozhatunk vele. 1953 folyamán többször is megjelent még az építkezés kérdése az újságok hasábjain: ezek általában az elhúzódó építkezésről és a többszörösen módosított tervekről szóltak. 1953 októberében a tervmódosításokkal kapcsolatban arról írt a *Sztálin Vasmű Építője*, hogy az építkezést egy időre le is kellett állítani, mivel hónapokig tartó vitát képezett a színpad méretének a kérdése. Az eredetileg 380 fős nézőtér méretét csökkenteni akarták 280 főre, hogy cserébe nagyobb színpad készülhessen. Végül a 26/2-es Építőipari Vállalat az eredeti tervek szerint építette fel a kultúrházat,[95] melyet több halasztás után, 1953. december 31-én adtak át.[96] Az újonnan

---

[93] *Épül Sztálinváros kerületi kultúrháza.* In: Sztálin Vasmű Építője, 1952. 08. 26. 1.
[94] *A kerületi kultúrház építkezéséről.* In: Sztálin Vasmű Építője, 1953. 01. 02. 1.
[95] *Álom vagy valóság.* In: Sztálin Vasmű Építője, 1953. 10. 09. 3.
Szépül a kerületi kultúrház. In: Sztálin Vasmű Építője, 1953. 11. 03. 1.
[96] 1953 nyarán Nágai Gyula verset írt az épülő kultúrházról, amely a helyi hírlap hasábjain jelent meg, *Késve épülő kultúrházra* címmel. In: Sztálin Vasmű Építője, 1953. 08. 28. 3.

Nágai Gyula: Késve épülő kultúrházra
Munkásruhában jár még ez a város,
nem ért rá kicsípni magát:
házsorai közt homok szálldos,
belepi cipőd s ruhád.

Mint kamasztestnek csak növés a gondja,
még durva és aránytalan,
a házai nincsenek bevakolva,
de mindennap több háza van.

Mert kell a lakás ott az embereknek,
hol egy szobában tucat is lakik:
a kőművesek hát ezért sietnek –
a vakolat – az várhat holnapig.

felépült Bartók Béla Kerületi Kultúrotthon (a mai Bartók Kamaraszínház)[97] a város központjához közel helyezkedett el és könnyű megközelíthetőséget biztosított. Az átadó ünnepség előtt a sajtó méltatta az épületet, melynek létét hiánypótlónak ítélték meg.[98] Pár nappal később az átadó ünnepélyről írott összefoglalót is megjelent, melyből többek között azt is megtudhatjuk, hogy Borovszky Ambrus, a Sztálin Vasmű igazgatója nyitotta meg a kultúrotthont.[99]

Néhány éven belül a város közművelődésének, kulturális életének központjává nőtte ki magát, számos művészeti csoport otthonra talált itt és számos későbbi közösség alapjai voltak itt megtalálhatók.

A művészeti csoportok tevékenysége mellett kiállításokat, bálokat, politikai gyűléseket (pl. 1956-ban) is rendeztek itt – így tehát elmondhatjuk, hogy tevékenysége meglehetősen szerteágazó volt.[100] Az intézmény első igazgatója Tamás István volt, működtetője pedig a Sztálinvárosi Szórakoztató Vállalat. Működésének első éveiben rengeteg csoportnak és számos programnak adott otthont az intézmény, emiatt kaotikus helyzet alakult ki. Pontos funkciói nem voltak tisztázottak, emellett olyan mennyiségű rendezvény "zúdult rá", amelyet képtelen volt befogadni az épület. A kezdetektől ellátta a városi kultúrház feladatait, nem korlátozódott egy kerületre. Ebben akkor mutatkozott változás, amikor további kulturális intézményeket hoztak létre a városban.[101]

Hiszen várhat! De várhat-e a szellem,
a fürge ész s az ifjú szerelem?
ne harcoljunk az ostobaság ellen,
hogy több és méltóbb örömünk legyen?

Jöjj hát öröm! rakj hát közöttünk fészket
a pályád legyen a kéklő végtelen,
lyukas garas csak nélküled az élet,
fel sem venném, ha utamon lelem.

Röpülj bátran! röptöddel magyarázzad:
nehéz a munkánk, de nem haszontalan
s ha egynémély bolond megnyesné szárnyad,
hát marj kezébe édes madaram.

[97] A homlokzaton azonban már a Bartók Béla Kultúrház felirat került elhelyezésre. https://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/telepulesek_ertekei/Dunaujvaros/, 2021. május 10.

[98] *Az új kultúrház homlokára.* In: Sztálin Vasmű Építője, 1953. 12. 29. 4.

[99] *Felavatták a Bartók Béla nevét viselő kerületi kultúrotthon.* In: Sztálin Vasmű Építője, 1954. 01. 05. 1.

[100] *A műsoros estek mellett itt találtak otthonra a művészeti csoportok, művelődési és tudományos ismeretterjesztő körök. […] Az egyik legfontosabb funkció a bálok rendezése volt! No meg a politikai nagygyűléseké! A színházteremben az ötszáz személyes nézőtér székeit éppen ezért nem is rögzítették.* ERDŐS-PONGRÁCZ 336.

[101] Az intézmény életében több fontos változás is történt. A kezdeti években több igazgató is váltotta egymást, akik csak rövid ideig irányították a Bartókot. Az igazi változást 1963 és 1973 között Ványi Gábor igazgatósága hozta, aki a zenei élet centrumává fejlesztette az épületet; majd 1973 és 1982 között Péterffy Attila irányítása alatt a színház került előtérbe és 1974-ben, szintén az ő vezetése alatt jött létre a Dunaújvárosi Bemutatószínpad is, amely 1984-ig működött.

A Dunaújvárosi Építészeti Kalauzból az alábbiakat tudhatjuk meg az épületről:

Két funkcionálisan is elkülönülő épülettömbből áll, tagolása és homlokzatképzése a lakóházakénál ünnepélyesebb. Beépített alapterülete 1408 m^2. Szerkezetek: a magasabb 2 szintes csarnok rész vasbeton vázas, keretszerkezetű, rendszerbe foglalt alátámasztásokkal és tégla kitöltőfalakkal. A főbejárat és a kolonnád[102] oszlopsora téglából falazott, kőburkolatú. Az előcsarnok vasbeton oszlopai műmárványozottak, a kétkarú lépcső a jobb traktusba került. A színháztér erkélye az emeleti előcsarnokból közelíthető meg, az előcsarnok a félgömb-kupolás felülvilágítón át kapja a fényt, felette nyolcszögű lanterna.[103] A félgömb üvegablakait Petőfi Sándor János vitéz-ének jeleneteiből Z. Gács György komponálta (1953-55). Az 1 szintes színházi rész, valamint a 2 részes irodarész téglavázas. A belső térben műmárvány oszlopok és kőburkolatok uralkodnak. Főhomlokzata aszimmetrikus szisztémájú, a timpanonos[104] bejárati portikusz[105] kiugrik a főhomlokzatból, a két szintet átfogó oszlopok kannelúrázottak,[106] kompozit fejezetűek,[107] mögötte a szélfogó[108] teljes szélességében nyílnak a bejáratok. Az emeleti erkély-mellvéd[109] lapját három szignált dombormű a Művészetek, Tudomány és Művelődés allegorikus ábrázolásai díszítik – Csúcs Ferenc, 1953. A színházi szárny szakasza 9 tengelyes, a tengelyeket félpillérek választják el, keskeny ablaknyílásokkal. A Petőfi liget felőli

---

A programok alól 1974 után lélegzett fel a Bartók: ebben az évben adták át a közönségnek az újonnan megépült Munkásművelődési Központ és Könyvtár épületét.
Napjainkban a színház egyetlen fiókintézménye a Pentele Klubház Óvárosban.
1983-ban, Knódel Mária vezetése alatt vált le és lett önálló intézmény az Uitz Terem (a mai Kortárs Művészeti Intézet – amelyet jelenlegi formájában 1997-ben nyitottak meg, azonban a tevékenysége jóval korábbra nyúlik vissza, mint kiállítási- és bemutatóterem, ahol évente 10-15 tárlatot is megszerveztek akár – 1976-ban például szobrász-, festő- és fotóművész, de keramikus is kiállított itt); a balettoktatást pedig áthelyezték az Aranyvölgyi úti iskolába.
Ekkoriban vette kezdetét a Bartókban a koordináló szerep kibontakozása, majd az 1990-es évektől Smuk Imre, vezetése alatt lett a színházi tevékenység a fő profil; mai nevét is ekkoriban vette fel az intézmény: Bartók Kamaraszínház és Művészetek Háza.
https://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/telepulesek_ertekei/Dunaujvaros/, 2021. május 10.

[102] Kolonnád: oszlopsor, oszlopcsarnok.
https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-etimologiai-szotar-F14D3/k-F287B/kolonnad-F2B87/, 2021. július 14.

[103] Lanterna: kör vagy sokszög alapú, ablakos tornyocska kupola csúcsán, a belső tér megvilágítására.
https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-etimologiai-szotar-F14D3/l-F2DF6/laterna-F2E70/, 2021. július 14.

[104] Timpanon: szobrokkal díszített háromszögű orommező ókori görög és római homlokzat oszlopai fölött.
https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-etimologiai-szotar-F14D3/t-F4015/timpanon-F4175/, 2021. július 14.

[105] Portikusz: épület főhomlokzatához kapcsolódó nyitott, oszlopos előcsarnok; fedett, elől nyitott oszlopfolyosó.
https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-etimologiai-szotar-F14D3/p-F3534/portikusz-F3830/, 2021. július 14.

[106] Kannelúra: görög oszlopok hosszanti, félhengeresen bemélyülő vájata.
https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-etimologiai-szotar-F14D3/k-F287B/kannelura-F292B/, 2021. július 14.

[107] Kompozit fejezetű: oszlopfő típus, a ión és korinthoszi motívumokat ötvöző oszlopfő.
https://hu.wikipedia.org/wiki/Oszlopf%C5%91, 2021. július 14.

[108] Szélfogó: paraván, térelválasztó lemez.
https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-etimologiai-szotar-F14D3/p-F3534/paravan-F35EA/, 2021. július 14.

[109] Erkély-mellvéd: balusztrád, báboskorlát; áttört kő mellvéd erkélyek, teraszok, lépcsők szegélyenként.
https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-etimologiai-szotar-F14D3/b-F1794/balusztrad-F17E4/, 2021. július 14.

homlokzat a színházterem szakaszán enyhén visszalép a homlokzat síkjából, eredetileg kolonnádos volt, melyet beüvegeztek. Tagolása azonos a főhomlokzatéval, annyi eltéréssel, hogy a két szélső és középső tengelyben ajtó nyílik. A 2 szintes épületrész homlokzati szakasza 8 tengelyes, az 5. tengelyben bejárattal, az emeleten erkéllyel. A szabadtéri színpad szakaszán a homlokzat fülkés, a fülkét oszloppár keretezi, középen kétszárnyú kapu, felette körablak. A fülkét elfalazták, de a homlokzati tagolást átvették. A véghomlokzatok közül az északi 7, a déli 9 tengelyes. A homlokzatokat 3 részes triglifes,[110] konzolosan alátámasztott,[111] klasszikus párkány zárja le, párkánymagassága 10,2 m. A nyílások egyszerű tagolású kőkeretessél készültek.[112]

[110] Triglif: téglalap három függőleges vájattal a dór templom párkányzatán. https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-etimologiai-szotar-F14D3/t-F4015/triglif-F4277/, 2021. július 14.

[111] Konzol: gyámkő, tartópillér, az építmény tartószerkezetéből kinyúló kar; a falnak támaszkodó keskeny asztalka: konzolasztal; falra erősített, díszes tartóállvány. https://www.arcanum.com/en/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-etimologiai-szotar-F14D3/k-F287B/konzol-F2C43/, 2021. július 14.

[112] BARKA-FEHÉRVÁRI-PRAKFALVI 17-19.

6.3. A klubszobák sorsa a Bartók Béla Művelődésiház átadása után

Noha átadták a város új kultúrotthonát, azután sem feledkeztek meg a vállalatok kultúrtermeiről, melyek továbbra is működtek és igyekeztek betölteni funkciójukat. Az évtized első feléből gyűjtött cikkek segítségével igyekszem röviden felvázolni, hogy ezekben a termekben milyen programokat kínáltak a dolgozók és családjaik számára. A Gyárépítő Vállalatnál színjátszó csoport működött, amely már 1952-ben is több alkalommal fellépett városi rendezvényeken. Ez alkalommal épp a II. Országos Kultúrverseny keretében, a József Attila Kultúrotthonban tartottak bemutatót: jól választották ki az általuk előadott darabot, de a cikk szerzője kritikát is megfogalmazott: szerinte a színészeknek nagyobb összhangra lett volna szükségük.[113]

Színi társulat más vállalatnál is működött: a 26/4-es Segédipari Vállalat színjátszói 1953 végére *Moliére: Tartuffe* című darabjának bemutatójával készültek a Technikum városrész kultúrtermében.[114] Ezek a termek táncpróbák és táncos estek megtartására is alkalmasak voltak; ilyet szerveztek például a Segédipari Vállalat kis kultúrtermében – a táncpróbáról a helyi sajtó így tudósított:

Tarka szoknyák libbennek, táncos lábak dobbannak esténként a Segédipari Vállalat kis kulturtermében. Fiúk lányok mosolygós, kipirult arccal, fáradhatatlanul próbálják az újonnan tanult néptáncot. A mindig nevető, szőke hajú Csontos Erzsi szaporázza legjobban a lépést – de a barnahajú, copfos Horváth Mária sem akar lemaradni. Puskás Etellel, Páti Juliával és Borgulya Máriával együtt ott dolgoznak a vállalat műkő üzemében.

A kis szoba szűknek tűnik ennyi vidámság, – fiatalság0 számára. Szabó Feri a legjobb táncosok közé tartozik, – őt nem kell figyelmeztetni a lépésekre. Kovács Lajos is szívesen áll a sorba – a jól végzett napi munka után nem tűnik fáradtságosnak a tánctanulás. Hiszen a sztahanovista itt sem akar elmaradni.

Turóczi Kálmán, Bencsik István, Lévai István, Nagy István, Bagi Ferenc ügyeskezű munkásoknak számítanak a vállalatnál. Méltán számíthat rájuk a DISz-szervezet is, ha a fiatalok segítségére van szükség. Akár csasztuska brigáddal kell köszönteni az élenjárókat, – vagy „félnótákat" küldeni a lemaradóknak, – akár a környező falvakat kell meglátogatni vidám táncukkal, nevelő, szórakoztató jelenetekkel – ezt a 14-16 fiatalt mindig ott találni.

Boldogok voltak, mikor pénzjutalmat vettek át a vállalat igazgatóságától, – vagy mikor emléklappal jutalmazták őket. De talán legboldogabban Sánta elvtársnő mosolygott: hiszen ő szervezte meg ezt a lelkes kis gárdát. Ő vezeti a kultúrmunkásokat, segíti, tanítja a fiatalokat. De megköveteli a fegyelmet is: azoknak, akik bomlasztják a csoportot, nincs helyük közöttük. Így járt egy ifjúmunkás is legutóbb: a

[113] *A gyárépítők kultúrbrigádjának bemutatója.* In: Sztálin Vasmű Építője, 1953. 01. 23. 4.
[114] *Tartuffe a Technikum-negyedben.* In: Sztálin Vasmű Építője, 1953. 12. 01. 4.

Déli-városrészbe hívták meg a csoportot szereplésre. És tánc-csizma helyett rendőrcsizmába kellett szerepelniök. Ekkor makacsolta meg magát az egyik fiatal, hogy ő bizony ilyen csizmába nem lép a színpadra, új táncost beállítani már nem lehetett és nagy könyörgésre volt csak hajlandó szerepelni. Hanem utána… Sánta elvtársnő a többiek előtt megköszönte neki a szereplését és megmondta, hogy ebben a kis kollektívában primadonnákra nincs szükség… azóta sem történt hasonló eset.

A harmonika hangját is elnyomja a dobbantások, vidám kiáltások zaja. Összefonódva járják a táncot, egy nagy kört alkotva. Nemsokára megkapja új, gyönyörű táncruháját a fiatal csapat: a sióagárdi népviselet mintájára készült… legközelebb már abban feszítenek, abban ropják a táncot a munkások parasztok szórakoztatására.[115]

Ugyanakkor a problémák itt is megjelentek, ezért kaphatott helyett a *Sztálin Vasmű Építője* hasábjain Jilling János kulturális életet érintő kritikája. A szerző a sok hanyagságot és szervezetlenséget rótta fel, valamint a kultúrnevelés reformját javasolta.[116] A problémák megoldása nem volt olyan egyszerű, így jelenhetett meg éleshangú kritika is, mely a Műszaki Klub tagságát, valamint viselkedésüket bírálta. Hangversenyt szerveztek a tagoknak, a művészek fel is készültek a programra, azonban a teremben tartózkodók nem csendesedtek el, ettek-ittak, kártyáztak és beszélgettek, így végül a hangverseny meghiúsult. Lássuk, hogyan fogalmazott a korabeli kritika:

[…] Azt gondolná az ember, hogy eltették a tagok a kártyát, abbahagyták a dominó-partit, evést, ivást és kellő áhítattal megindultak a hangversenyteremmé alakított szárny felé. Csalódik, aki ezt hiszi. Nem indultak sehova, a kártyázók nyugodtan keverték tovább a lapokat, a beszélgetők a bejelentés elhangzása után folytatták a diskurzust az asztalok mellett, egyszóval nem történt semmi.

Hát meg lehet érteni, hogy nem iparkodnak – próbálta valaki mentegetni a dolgot, – most fejezték be a munkát, éhesek és fáradtak, kicsit rendbehozzák magukat testileg és szellemileg, előkészülnek, aztán majd idejönnek. Eltelt öt perc, tíz perc, negyedóra – semmi mozgás. A bejelentés újból, mostmár határozottabban hangzott: – Az Állami Zeneiskola tanárai megkezdik hangversenyüket, kérjük az elvtársakat, foglalják el helyeiket…

Ketten-hárman megmozdultak. A többi asztalok mellől csak kelletlen dörmögés volt a válasz, – Minek jöttek ide? …hagyjanak bennünket élni… én kártyázom, ha nekem úgy tetszik… engem nem lehet kényszeríteni arra, hogy zenét hallgassak… tőlem lehetnek akármekkora művészek, én most olyan jól ükök itt… eh, menjenek a csodába…

Mindezt igen halkan mondták, hisz a magas szellemi színvonalon álló klubtagokhoz nem illő, hogy hangos megjegyzéseket tegyenek. Csak úgy egymás között.

---

[115] *Vidáman ropják a táncot a Segédipari Vállalat kultúrtermében.* In: Sztálin Vasmű Építője, 1953. 06. 23. 4.
[116] *Sztálinváros kulturélete 2. – A helyi kultúráról.* In: Sztálin Vasmű Építője, 1953. 10. 13. 4.

A tanárok ezalatt az egyik sarokban álltak és vártak a közönségre. Eltelt már majd egy óra az első felhívás óta. A hallgatóság részére felállított székeken mindössze hatan ültek.

Az előadók természetesen hat embernek nem hangversenyeznek. Ezen nem kell csodálkozni. Hazamentek.[117]

[117] *Reflektorfényben a sztálinvárosi Műszaki Klub. Kritika a Klubban működő kulturális életről.* In: Sztálin Vasmű Építője, 1953. 12. 22. 3.

6.4. Bemutatószínpad és Klubszínház

Ahogy fentebb is említettem, már a kezdeti évektől akadályt jelentett, hogy a városban nem volt egy olyan épület vagy színpad, ami csak és kizárólag színházi tevékenységet folytatott. Voltak ugyan kezdeményezések, de napjainkban is úgy működik az intézmény, hogy több feladatot lát el. Pontosan ezért érdemel említést a Dunaújvárosi Bemutatószínpad, mely országosan is egyedülálló volt már létrejötte pillanatában is, később pedig országos hírnevet és elismerést szerzett. Maga az ötlet 1972-ben született meg, hiszen a városnak színházépülete és saját társulata ugyan nem, de nagy díszterem ülőhelyekkel viszont volt. Szakmai egyeztetések sokasága után elkezdtek körvonalazódni a Bemutatószínpadnak az alapjai, mely néhány évvel később végső helyére költözött, a Bartók kamaratermébe. Az első bemutatót 1973. május 2-án tartották, Alonso Alegria *Kötélen a Niagara felett* került a színpadra.[118] A későbbiekben nemzetközi és hazai megmérettetéseken szerezte hírnevét a színpad, ahol számos jelentős színész és rendező dolgozott az évek során.[119]

A 25. jubileum kapcsán az alábbiakat mondhatjuk el – abban az évben, amikor a színház nevében elhelyezésre került a kamaraszínház elnevezés is:

Huszonöt esztendő alatt 45 bemutató, 53 alkotás színpadra állítása, több mint 600 előadás, közel 100 ezer néző, hazai és külföldi fesztiválsikerek, szakmai elismerések, valódi színházi intézménynek kijáró szakmai tisztelet és elismertség a mennyiségi-minőségi mérleg.[120]

Szintén a Bartók tevékenységét egészítette ki az 1970-es és 1980-as években működő Klubszínház, amely a Munkásművelődési Központ égisze alatt működött, bemutatóit pedig a Vasmű Klub 150 fős termében tartotta, de önálló estek is megrendezésre kerültek.[121]

---

[118] A színészek között találjuk többet között Bujtor Istvánt és Iglódi István; a díszleteket Drégely László készítette. ERDŐS-PONGRÁCZ 342.

[119] Rendezők: Latinovits Zoltán, Valló Péter, Iglódi István, Csiszár Imre, Berényi Gábor, Zsámbéki Gábor, Verebes István, Gothár Péter.
Színészek: Bujtor István, Iglódi István, Madaras József, Tímár Éva, Jobba Gabi, Jordán Tamás, Kern András, Bárdy György, Bács Ferenc, Szilágyi Tibor, Hernádi Judit, Reviczky Gábor, Molnár Piroska, Bálint András, Koós Olga, Cserhalmi György, Sinkó László, Takács Katalin, Egri Kati, Tordai Teri, Pécsi Ildikó, Margitai Ági, Fehér Anna, Mikó István, Koltai Róbert, Csákányi Eszter, Hirtling István, Csomós Mari, Haumann Péter, Kováts Adél, Székhelyi József, Bánsági Ildikó, Gáspár Sándor. Uo. 343.

[120] Uo. 342.

[121] Uo. 343.

6.5. Az Ostor Együttes

Együttesek közül az Ostor Együttest emelem ki. 1960 és 1965 között működött Sztálinvárosban ez a formáció. Általában szatirikus hangulattal állították színpadra az emberi hibákat és a városban tapasztalható visszásságokat. Az Együttes nagy népszerűségnek örvendett, amihez több tényező is hozzájárult: tehetséges és lelkes tagok, akiket jó vezető kovácsolt egységbe; emellett jó témaválasztással és új megközelítésekkel dolgoztak. Céljuk az volt, hogy a városlakók minél szélesebb rétegét meg tudják szólítani.

Az együttes alapító tagjai korábban a kórház, Grosszman doktor által vezetett színjátszóköréből és a Mező Imre KISZ-szervezet amatőr színjátszói közül kerültek ki. 1960 tavaszán kezdték az új együttes tagjait toborozni. A csoportnak saját vokálkórusa és négy tagból álló zenekara volt.

Az együttes motorja Ősz Ferenc, helyi újságíró volt – aki később a Magyar Rádiónál is dolgozott. A darabokat maga Ősz írta, azonban az egyes tagok is beleadták saját ötleteiket a művekbe. A társulat másik motorja, egyben vezetője Nagy Imre volt. Csapatépítő, a közös programok szervezője és a csapat összetartója egy személyben.

Az együttesnek számos állandó tagja volt:

- Koós Sándor
- Györgyi Irén[122]
- Vince Pál
- Gönczi Mária
- Plesz József
- Zrupkó Ernő
- Zsikla György
- Bálint Zsuzsa
- Kirscher Péter és még sokan mások.

Az első előadást 1961. február 2-án, a Bartók színpadán tartották *Kultur bonyodalom* címmel, amely nagy sikert aratott a közönség soraiban, ezért még többször is bemutatták – nemcsak Sztálinvárosban. Rövidesen elismerő kritika is megjelent a műsorról a *Népszabadság* hasábjain Molnár G. Péter tollából:

[122] Aczél Lászlóné (szül.: Györgyi Irén), akivel 2021. július 16-án beszélgettünk. Újságcikkekkel, néhány fényképpel és plakátokkal, valamint személyes emlékeivel is segítette munkámat, amiért ezúton is köszönetemet fejezem ki számára.

[…]

Az Ostor Együttes műsorának sikeres voltát is úgy látszik, előre „megneszelték" a sztálinvárosiak, tudják, megérezték, hogy itt róluk, az ő életükről lesz szó, s minden néző szinte személyes érdekeltséggel ült a leeresztett függönyszárnak elé.

Fiatal munkásokból, zabolálatlanul jókedvű fiúkból és lányokból szerveződött az Ostor. A tehetséges fiatalokat egy sztálinvárosi újságíró gyűjtötte egybe, a tehetséges Ősz Ferenc írta a sok nevetést fakasztó műsort.

Az Ostor első suhintásai a kulturális élet fonákságain csattantak, Kultúrbonyodalom címmel vitriolos szatírában mutatták be a giccset terjesztő közönségszervezőket, a giccsiparos festőművész őzikékkel, pamutgombolyaggal játszadozó kiscicákkal elegyített tájképeinek ízlésrontó hatását. Egyik legszellemesebb számukban a helyi tánccsoport elkényelmesedését ostorozzák. Látjuk a tánccsoport tagjait, amint megalakulásukkor az üvegestáncot lejtik lelkesen, majd látjuk megalakulásuk után hat évvel, amikor már únott fásultsággal „lötyögik el" ugyancsak az üvegestáncot. Végül az együttes 25 éves jubileumán az ünnepi műsorban látjuk újra az üvegest, a már kiérdemesült reszkető inú táncosok előadásában. – A műsorban megkapják részüket a pénzhajhász sportolók, de azok is, akik különféle ügyeskedéssel a megengedettnél többet áldoznak állami pénzből a sportolók támogatására, mint a kulturális élet serkentésére. Felszabadult jókedvükben nem kímélik magukat sem: egyik nagysikerű számuk egy műkedvelő csoport előadásában Az ember tragédiája, ízléses eszközökkel perszifálva az erejét meghaladó feladatra vállalkozó színjátszók szánalmas-nevetséges előadóstílusát.

A műsor a javítás szándékával készült: abból az akaratból fakadt, hogy tisztábban és jobban éljünk. Ahogy mondani szokás, a „gazda álláspontjáról" bíráltak. Életkoruk a húsz év körül mozog, új társadalmunk szülöttjei és neveltjei kivétel nélkül. Nem kell nekik óvatoskodóan méricskélni, hogy mennyit lehet kimondani a bírálatból, mert biztos politikai lábon álló világnézetük eligazítja őket abban, hogy merre kell bírálni, miből kell gúnyt űzni, mi a megsemmisítendő, a kiseprűzendő még az életünkből.

[…]

Öröm látni a lelkes együttes leányainak, fiainak izgalmát és buzgalmát. Napi munkájuk és iskolai feladataik elvégzése után, az éjszakai alvásból lopták el próbaidejüket: zokszó nélkül forrongó energiával dolgozták ki előadásukat. Nem kacsint egyikőjük sem a színpad felé, mint csábosan varázsos, vonzó világra, egyikük sem akar filmsztár lenni, nem akar színpadon érvényesülni. Csak úgy a maguk kedvtelésére, no meg a hibák javításának belső kényszeréből mesterkedték össze kacagtató szatírájukat örömet és megpihenést lelve, felfrissülve önként vállalt feladatuktól. Lelki és szellemi sporttal edzik magukat Sztálinvárosban.[123]

A jól sikerült első bemutató után az együttes tagjai hamarosan újabb bemutatóval készültek a közönség számára, mely ezúttal a *Házimuri* címet viselte. 1961 novemberében rövid cikk

[123] MOLNÁR G. Péter: A sztálinvárosi „Ostor". In: *Népszabadság*. 1961. március 3.

számolt be a helyi sajtóban a készülő darabról, mely az elsőhöz hasonlóan szatíra volt. Tartalmát tekintve a kispolgárságot mutatta be, mintegy tükröt tartva a nézőnek, aki könnyen felfedezhette a darab szereplőiben akár magát, akár bármely rokonát, ismerősét. Az együttes több újítást is alkalmazott, pl. a cselekmény négy színpadon játszódott. A darab szövegét Ősz Ferenc írta, rendezője Mezei Éva, díszlettervezője pedig Pálfalvi János volt. A zenéről Szilágyi István gondoskodott.

A Házimuri helyszíne a Valamelyik utca 15. számú lakóház, ahol ugyanolyan hétköznapi emberek élnek, mint a történet nézői. Az egyszerű dolgozó embert mutatta be, aki olykor önző, hiú, irigy és néha még intrikus is. Egy-egy karakter egy-egy jellemhibát testesített meg. Szellemes elnevezések sorát vonultatták fel, a pszicho-televíziót Szürke úrral, nem is beszélve a Baltanyélhegyező Vállalatról. A közönség a poénokon jókat derülhetett, közben pedig akár saját magát is kinevethette.[124]

A *Házimuri* kétszer állt a színpadon Sztálinvárosban, majd budapesti bemutató is következett. Mind a közönség, mind pedig a kritika elismeréssel fogadta a darabot, szókimondónak és bátornak, ugyanakkor családiasnak is jellemezték a műsort.

A következő években az együttes még további darabokat is színpadra állított: 1962-ben *Mit tudunk?* címmel készültek bemutatóval. A következő évben a Bartók Béla Művelődésiház szárnyai alá került a csoport, mely már nemcsak egy egyszerű öntevékeny kör volt. A következő műsor 1964 januárjában került a színpadra *Elvonókúra* címmel. 1965-ben a tizenöt éves város múltját bemutató darab volt a nagysikerű *Csudaújváros*, amely a város történetét az Ostor Együttes stílusában dolgozta fel.

Az elismerések mellett az együttes kritikát is kapott és mikor 1965-ben Ősz Ferenc elhagyta a várost – ahogy említettem korábban, a Magyar Rádióhoz távozott – az együttes is megszűnt.

Az Ostor volt az első sikeres megnyilvánulása a város önálló színházkultúrájának, néhány tehetséges fiatal olyan közösséget hozott létre, amely már alkalmas volt arra is, hogy megmutassa magát az országnak. Bár az együttes története csak rövid időt ölel fel, sikerült maradandót alkotniuk: száznegyvenhét előadás, néhány műsor, vidéki fellépések, rádió és tévéfelvétel fő műsoridőben […].[125]

---

[124] NAGYNÉ HODIK Mónika: „Házimuri”, kispolgárok vigyázzanak! Színpadon az Ostor Együttes. Online: https://www.intercisamuzeum.hu/honapmutargya/2021julius-honap-mutargya--hazimuri-kispolgarok-vigyazzanak-szinpadon-az-ostor-egyuttes, 2021. július 15.

[125] Uo.

6.6. További színjátszó csoportok

1975-ben alakult meg a Pont Színjátszó Együttes a Bartók Béla Művelődési Ház égisze alatt. A csoport megjelent az országos színjátszó mozgalomban is. Működésük első hat évében meglehetősen termékenyek voltak, majd lassan alább hagyott az érdeklődés és végül meg is szűnt a csoport.

A tagok közül többen az Iskolaszínházi Társulathoz kerültek, amely már valamilyen szinten profinak is nevezhető. 1978 és 1988 között működött. Célja a középiskolai irodalom tanítás kiegészítése volt. Ennek érdekében főként drámák mutattak be. Közel 300 előadást tartottak, melyeket 50 ezer néző látott.

Óvodásoknak és alsó tagozatos általános iskolásoknak szervezte elsősorban előadásait a szintén a Bartókban működő Szalakóta Bábszínház. Műveiket zenés formában állították színpadra.[126, 127]

[126] Az utolsó Szalakóta Bábszínházra vonatkozó tudósítást 2001-ből találtam a Dunaújvárosi Hírlap hasábjain, amelyben az együttes legújabb bemutatójáról számolnak be. *Egy eleven Kalala-bábmű*. In: Dunaújvárosi Hírlap, 2001. 11. 15. 5.

[127] ERDŐS-PONGRÁCZ 345.

6.7. A József Attila Könyvtár és a Munkásművelődési Központ

A könyvtárak története a város építésével egy időben kezdődött és a könyvtárak együtt fejlődtek a várossal. 1974-ig egymás mellett létezett a tanácsi és a szakszervezeti hálózat.

1951-53 között a vállalatok, gyárak szakszervezetei szinte a letelepedésükkel egy időben meg szervezték könyvtáraikat is. Működött pl. a Magasépítők Könyvtára a József Attila Kultúrotthonban 6500 kötettel, a Mélyépítők Könyvtára 3600 kötettel, a Gépgyáré 3500 kötettel.[128]

1951. május 1-el nyílt meg az első nyilvános könyvtár a Vasvári iskolában, amely főként műszaki jellegű volt; majd egy hónappal később szintén itt nyitotta meg kapuit a József Attila Városi Közkönyvtár kb. 3500 kötettel – és ez már nyilvános könyvtár volt. Néhány hónap alatt a könyvállomány a sokszorosára nőtt és másfél év alatt már több, mint 2000 főt számlált a beiratkozott olvasók száma is. A könyvtár dolgozói hozzá láttak egy városi letéthálózat kialakításához is.[129] 1954-től új helyre, a Görbe utca egyik lakóházába költözött.[130] A szabadpolcos kölcsönzés és a gyermekrészleg 1960-tól működik a könyvtárban. 1970-ben a városi könyvtár az egykori pártház épületébe költözött – amelyen többek között a városi múzeummal is osztozott.

A város lakóépületei fokozatosan visszaadatnak eredeti funkciójuknak. A közelmúltban hírt adtunk róla, hogy a zeneiskola átköltözött végleges helyére, a régi tanácsház épületébe. Most a városi könyvtár van soron, hogy a Görbe utcai épület lakásai újra lakásokká váljanak. A városi könyvtár július 12-ig tart nyitva régi helyén, hogy azután a szeptember 1-i nyitás napjáig átköltözzék új helyére, a régi pártház első emeletére. A könyvtár előreláthatólag három éven át marad itt, míg elfoglalhatja végleges helyét a megépítésre kerülő kultúrkombinátban.[131]

1974-re készült el az új (ma is használt) könyvtárépület, melyet átszervezések és költözés után vett birtokba az intézmény.[132]

Mellette működött a Vörösmarty Mihály Szakszervezeti Könyvtár 1954 májusától, mely a Vasműben és más üzemekben hozott létre letéti könyvtárakat. Az 1960-as évek elejétől törekedtek arra, hogy a két külön működő egységet egy nagy közös egészbe foglalják, ezzel

---

[128] ERDŐS-PONGRÁCZ 338-339.
[129] 1953 és 1960 között a könyvtár járási feladatokat is ellátott, innentől járási módszertani feladatköre volt – 1959-re alakultak meg az önálló községi könyvtárak. Ebben a járási időszakban volt a könyvtár igazgatója Venesz Béla, aki nyugdíjazásáig töltötte be ezt a pozíciót. Uo. 339.
[130] A földszinten és az emeleten mintegy 210 nm^2-n helyezkedett el a könyvtár. Uo.
[131] *Költözik a könyvtár*. In: Dunaújvárosi Hírlap, 1970. 06. 26. 5
[132] A József Attila Könyvtár története: http://jakd.hu/a_konyvtar_tortenetebol, 2021. június 14.

egységes hálózatot létrehozva a városban, amely a fentebb is említett 1974. évben következett be.[133]

Így és ekkor jött létre az egyesített városi közművelődési könyvtár, valamint annak hálózata: fiókokkal, letétekkel, korszerű, önálló szakcsoportokkal, ún. tömör raktározással. A létrejött intézmény neve (Munkásművelődési Központ és Könyvtár) jelezte, hogy komplex közművelődési intézmény alakult ki, amelyben viszonylagos önállósággal bírt a város ekkor már régóta egyetlen közművelődési könyvtára.[134]

Szintén 1974-ben adták át a Munkásművelődési Központot, mely az országos építkezési hullám részeként épült meg. Szakszervezeti működtetésű intézmény volt, azonban fenntartás tekintetében már jóval érdekesebb: fő fenntartója a Dunai Vasmű volt, de a városi tanács és több vállalat, valamint üzem is nyújtott anyagi/természetbeni támogatást a működéshez. Eleinte jól működött ez a rendszer, később önkormányzati fenntartású lett az intézmény. Az intézmény sok feladatot átvállalt a Bartóktól, így nyüzsgés jellemezte az első éveket. Első igazgatója Molnár Andrásné volt, aki 1986-os nyugdíjazásáig irányította működését.[135]

Művészeti, művelődési, ismeretterjesztő közösségeknek és képzési formáknak ad otthont, együttesek, klubok, szakkörök, tanfolyamok, vetélkedősorozatok formájában folyik a munka. Tevékenységei között kezdetektől jelentős hangsúlyt kapott a táncművészet, mára ennek fellegvárává vált, a néptánc mellett a modern tánc lelt otthonra falai között.[136]

---

[133] Teljesen önálló intézménnyé 1996. január 1-el vált az intézmény, amikor is újra felvette József Attila nevét. Uo.

[134] ERDŐS-PONGRÁCZ 339.

[135] További vezetői között találjuk Tóth Jánosnét, majd Szántó Pétert az 1990-es években. Jelenleg Kováts Rózsa az intézmény vezetője.
A MMK fiókintézménye volt a már az 1960-as években létrejött Vasmű Klub, mely szintén színes programkínálattal várta az érdeklődőket. Az 1980-as évektől egyre inkább a vállalat zárt, oktatási intézményeként működött, később pedig média-centrum talált itt otthonra (a nővérszálló épületének földszintjén találtuk, itt működött a Penta Rádió, DTV).
Uo. 338., valamint magánközlés.

[136] Uo.

6.8. Irodalmi élet az új városban

Az irodalmi és zenei élet is együtt bontogatta szárnyait a várossal, e mögött persze a színházi élet sem maradhatott el. A város szellemi arculatát próbálták kialakítani az idehívott művészekkel. 1952 elején súlyos problémát jelentett, hogy az irodalmi kör nem tudott tartósan működni, többször is újra alakult.[137] 1960 körül jött a városba Barsi Dénes, Pálfalvi János és Csasztka Ilona is, de pezsgő irodalmi élet nem volt jellemző a városra.

Kiemelkedő Kemény Dezső[138] író, költő munkássága, aki újságíróként is tevékenykedett és az 1960-as évektől élt a városban. Hasonlóan említésre érdemes Kálnay Adél munkássága. Művei közül néhány: *Fénykép anyám kezében, Kövek ideje, Szindbád ismét elindul, Szivárványország.*

Az irodalmi élet hiánya a későbbi években is feltűnt, többször felvetették a kérdést az 1970-es években is, pl. 1976-ban a *Csend és visszhang* címmel sajtóvita folyt a kérdésről. Ennek ellenére publikálási lehetőség mindig is volt, többek között *Dunaújvárosi Hírlap*ban, de megyei irodalmi folyóiratban is.

Az 1970-es években az akkori ifjúsági szervezet biztosított fórumot, kedveltek és sikeresek voltak a „Tavasz"-antológiák, amelyekben fiatal szerzők művei láttak napvilágot.[139]

Munkám során többet foglalkoztam Barsi Dénes író, újságíró munkásságával, ezért tekintsük át röviden életének a történetét, valamint városunkhoz való kapcsolódását.

Barsi (Harcsa) Dénes 1905. július 7-én paraszti származású családban született a szlovákiai Jókán. Apja, Harcsa Imre, béres és városi cseléd; anyja Szekeres Éva. Mivel jó tanuló volt, ezért a debreceni Református Gimnáziumba íratták a szülei, majd később szintén Debrecenben szerzett tanítói oklevelet 1926-ban. 1927-ben helyettes tanítóként került a körösszegapáti református iskolába, majd később kántortanító lett és csatlakozott az Országos és Bihar vármegyei Református Tanítóegyesülethez. A későbbi években Dobaipusztán is tanított Komádi mellett.

Írói pályája az 1930-as években indult meg. Elsőként az 1933-ban alapított *Komádi és Vidéke* című lapnál helyezkedett el – akárcsak a Kelet Népe folyóirat későbbi atyjai: Sinka István vésztői költő és Szabó Pál biharugrai író. Első versei ebben a folyóiratban jelentek meg 1934-től, majd a versrovat rendszeressé válásával, Barsi is rendszeres publikációs lehetőséghez jutott, bár egy időre fel is függesztették. 1934-től a lap terjedelme anyagi okok miatt

[137] *Veszélyek kultúréletünkben.* In: Sztálin Vasmű Építője, 1952. 01. 09. 3.
[138] Kemény Dezső: 1925. március 6. – 2002. szeptember 24.
[139] ERDŐS-PONGRÁCZ 344.

folyamatosan csökkent, végül Barsi egyedüli szerkesztő maradt és a lapot 1935-ben be is szüntették.

A szerkesztő trió életében ekkor egy újabb korszak következett, a *Kelet Népe* korszaka. 1935 nyarán-kora őszén határozta el Barsi, Sinka és Szabó egy új folyóirat alapítását, a hagyomány szerint a Sebes-Körös hídján állva. Az alapításhoz Barsi a felesége, Vályi Róza[140] hozományából származó pénzt is felajánlotta. A lapot eleinte Berettyóújfalun, később Komádiában szerkesztették, legnagyobb sikereit az első néhány évben érte el. A kiadói jogokat 1938-ban átvette az Atheneum, majd beleolvadt a *Kelet Népébe* a *Válasz* című folyóirat. Szintén ebben az évben hagyta el a szerkesztői csapatot Szabó Pál, majd a következőben csatlakozott Móricz Zsigmond, aki egészen haláláig irányította a lapot. Utolsó száma 1942. szeptember 1-én jelent meg.

Barsi a lapszerkesztés mellett rendszeresen publikált is többek között a *Magyar Élet* hasábjain. Részt vett népi írói vitákon, olvasó találkozókon, elbeszéléseket és regényeket írt. Főként a parasztság életével foglalkozott írásaiban. Családjával 1939-ben költözött Budapestre, ahol aktív életet élt, a *Magyar Parasztélet* című lap szerkesztője lett. A II. világháború után koholt vádak alapján börtönbüntetésre ítélték, 1949-től napszámosként dolgozott, műveit nem adták ki. Az 1950-es évek második felétől kezdték el újra kiadni regényeit, szinte minden évben újabb munkával jelentkezett, ihletet továbbra is a paraszti életből merített.

1960-ban, év végén költözött Sztálinvárosba, ahol szintén kivette a részét az irodalmi életből: felolvasásokra és közönség találkozókra járt; továbbra is rendszeresen publikált – alakjait ezúttal már városi környezetbe helyezve. *Lázgörbe* című regényéért 1962-ben József Attila-díjjal tüntették ki. A halál városunkban érte 1968. január 4-én.

Hagyatékának számos darabját fia, Barsi Tomaj adományozta az Intercisa Múzeum részére, így volt szerencsém első kézből vizsgálni munkásságát. A Történeti Gyűjteményen belül külön csoportot alkotnak a Barsi-hagyaték tárgyai és dokumentumai.

A tárgyak között szerepelnek olyan ikonikusnak mondható darabok, melyek segítségével az író regényeit, elbeszéléseit alkotta: íróasztalkája a hozzá tartozó székkel, valamint Elite típusú írógépe és aktatáskája. A gyűjtemény nagy részét képezik különféle személyes iratai, pl. klubigazolvány a Bartók Béla Művelődési Ház Művészeti klubjába, állandó belépési engedély a Dunai Vasmű területére, különféle klub igazolványok; születési anyakönyvi kivonata; személyi igazolványa; munkakönyve és tagsági igazolványok. Gyűjteményünkben megtalálható több művének kézirata, példányok az első

[140] A komádi jegyző lánya.

kiadásokból és a pályatársak által Barsi Dénesnek dedikált kötetek is. Mindezek mellett a gyűjtemény jelentős részét adja kézzel és géppel írt levelezése, melyből rekonstruálható egyaránt munkássága és családi élete.[141]

Sztálinvárosi, majd dunaújvárosi élete alatt születtek alábbi művei:

- Lázgörbe (regény, Bp., 1961.)
- Eltűnik a vajdakincs (ifjúsági regény, Bp., 1962.)
- Sorsváltás (regény, Bp., 1963.)
- Sötétből világosba (elbeszélések, Bp., 1966.)
- Ne reszkess, apafej! (ifjúsági regény, Bp., 1966.)
- Parázs a hamuban (regény, Bp., 1968.)

[141] KRONÁSZT 2020. 213.

7. Összefoglalás

Jelen tanulmány Dunaújváros Megyei Jogú Város Önkormányzata megbízásából készült, a **TOP-6.9.2-16-DU1-2018-00001** azonosítószámú **„Helyi identitás és kohézió erősítése Dunaújvárosban”** című projekt megvalósítása keretében.

Mivel a projekt céljai között szerepel a helyi közösségek bemutatása, fejlesztése, az emberek közösségbe kovácsolása, így munkámban elsőként kitértem arra, hogy egy település életében milyen szerepet játszhatnak a közösségek. Mi az a közösség? Hogyan tevődik össze? Hogyan lehet egy közösséget fejleszteni? És mit ad egy közösség a tagjai számára?

A projekt második tanulmányára Dunaújváros belvárosi részét (Belváros, Papírgyári út, Barátság városrész) választottam ki. Ezen belül is a városépítés megindítására, valamint az új város első néhány évére fókuszáltam. Munkámban részletesen bemutatom a település múltját 1945 (a II. világháború lezárása) és 1961 (a Dunaújváros név felvétele) között. Célom ezzel az, hogy térben és időben segítsek az olvasó számára elhelyezni a települést.

Munkámban több, Sztálinvároshoz és főként annak Belvárosához kötődő közösség bemutatására törekedtem. Ezek között egyaránt szerepelnek a zenei- és sportéletet képviselő szervezetek, csapatok, színjátszó körök, de fontosnak tartottam a korai években működő kultúrotthonok szerepét; valamint a dolgozókat tömörítő brigádok szerepét is.

Úgy vélem a városépítés kezdeti éveiben kiemelten fontos volt annak a feladatnak a megoldása, hogy az ország különböző pontjairól ideérkező munkásokat tömörítsék, egységbe szervezzék, a munkaidőn kívül pedig szabadidős tevékenységeket, csapatok kínáljanak számukra, amelyekben/amelyekkel hasznosan tölthetik ezt az időt is.

Ennek megfelelően láthatjuk, hogy a városban számos brigád működött, brigádversenyeket szerveztek, a kiemelkedő teljesítményt nyújtókat pedig elismeréssel jutalmazták. Gondot fordítottak az építők kulturális és egyéb irányú nevelésére is.

Munkámat részletes irodalomjegyzékkel egészítem ki, melyben egyaránt találhatók a szó szoros értelmében vett szakirodalmak, de visszaemlékezések is. Emellett lehetőségeimhez mérten képi anyagokat és levéltári forrásokat is csatoltam munkámhoz, melyek árnyalják a bemutatott szervezeteket.

Felhasznált és ajánlott irodalom

1. BARKA Gábor – FEHÉRVÁRI Zoltán – PRAKFALVI Endre: Dunaújvárosi építészeti kalauz 1950-1960. Dunaújváros, Dunaújváros Megyei Jogú Város Önkormányzata, 2007.
2. Dunaújváros története. Szerk.: ERDŐS Ferenc – PONGRÁCZ Zsuzsánna. Dunaújváros, Dunaújváros Megyei Jogú Város Önkormányzata, 2000.
   A könyv az alábbi honlapon is elérhető (alkalmasint a hivatkozásnál ez szerepel):
   https://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/telepulesek_ertekei/Dunaujvaros/, 2021. május 5.
3. ERDŐS FERENC: Sztálinváros – Dunapentele nemzetőrei 1956-ban. In: Nemzetőrjelvény – Tanulmányok az 1956-os nemzetőrségről 2009-2013. Szerk.: Bokodi-Oláh Gergely. Az 1956-os Nemzetőrség Hagyományápoló Tanácsa (1956 NHT), Budapest, 2015.
   http://mek.oszk.hu/14000/14055/14055.pdf, 2021. március 18.
4. FARKAS Gábor: Dunapentele története a kapitalizmus korában 1850-1950. In: *Fejér megyei történeti évkönyv 9.* Szerk.: FARKAS Gábor. Székesfehérvár, Fejér Megyei Levéltár, 1975.
5. HORVÁTH Sándor: A kapu és a határ: mindennapi Sztálinváros. Társadalom- és művelődéstörténeti tanulmányok 34. Budapest, MTA Történettudományi Intézet, 2004. (Bővített kiadása: HORVÁTH, Sándor: Stalinism Reloaded. Everyday life in Stalin-city, Hungary. Bloomington, Indiana, USA, Indiana University Press, 2017.)
6. KRONÁSZT MARGIT: Sztálinváros 1956. – A kutatások tükrében. 2016. november 15-én tartott előadás írott anyaga. Dunaújváros, 2016. (Kéziratként a József Attila Könyvtár helytörténeti állományában.)
7. KRONÁSZT Margit: Sztálinváros 1956. In: *Az Intercisa Múzeum Évkönyve II.* Szerk.: KESZI Tamás. Dunaújváros, Intercisa Múzeum, 2017.
8. KRONÁSZT Margit: A dunaújvárosi egészségügy története. In: *Az Intercisa Múzeum Évkönyve III.* Szerk.: KESZI Tamás. Dunaújváros, Intercisa Múzeum, 2019.
9. KRONÁSZT Margit: Kórháztörténeti érdekességek. In: *Az Intercisa Múzeum Évkönyve IV.* Szerk.: KESZI Tamás. Dunaújváros, Intercisa Múzeum, 2020.
10. MATUSSNÉ LENDVAI MÁRTA: Új város születik. Dunaújváros, Intercisa Múzeum, Dunaújváros, 2001.

11. MATUSSNÉ LENDVAI MÁRTA: Sztálinvárosi nők. Dunaújváros, Intercisa Múzeum, 2005.
12. MATUSSNÉ LENDVAI MÁRTA: Dunaújvárosi nők a hatvanas években. Dunaújváros, Fejér Megyei Múzeumok Igazgatósága, Intercisa Múzeum, 2008.
13. MATUSSNÉ LENDVAI Márta – PONGRÁCZ Zsuzsánna: Dunaújváros története képeslapokon. Dunaújváros, k.n., 2000.
14. Dunapentele, Sztálinváros, Dunaújváros fényképeken. Szerk.: MATUSSNÉ DR. LENDVAI Márta – KISMONI László – KLEIN András Miklós – KNÓDEL Mária – PÁLFALVI János. Dunaújváros, Meritum Text Kiadó, 2005.
15. MOLNÁR G. Péter: A sztálinvárosi „Ostor". In: *Népszabadság*. 1961. március 3.
16. NAGYNÉ HODIK Mónika: A Dunaújvárosi Építészeti Emlékek Tanútja és a Szocreál Tanösvény. In: *Az Intercisa Múzeum Évkönyve IV.* Szerk.: KESZI Tamás. Dunaújváros, Intercisa Múzeum, 2020.
17. NAGYNÉ HODIK Mónika: A Dunai Vasmű Építője, az építkezés hetilapja. Propaganda 1950-ből. In: *Az Intercisa Múzeum Évkönyve IV.* Szerk.: KESZI Tamás. Dunaújváros, Intercisa Múzeum, 2020.
18. ŐRI Zoltán: Találkozásom a várossal. Dunaújváros, „Dunaújvárosért" Városszépítő és –védő Egyesület, 1999.
19. SZABÓ Tamás: Pentele ezer éve. Dunaújváros, Penteléért Alapítvány, 2008.
20. WEINER TIBOR – VALENTINY KÁROLY: Sztálinváros, Miskolc, Tatabánya. Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 1959.

Felhasznált és ajánlott források

1. HORVÁTH Tamás: Városépítés és letelepedés Dunaújvárosban. http://dunaujvarosmesel.hu/2021/04/14/varosepites-es-letelepedes-dunaujvarosban/, 2021. június 16.
2. HORVÁTH Tamás: Védendő-e a szocreál. http://dunaujvarosmesel.hu/2021/02/06/vedendo-a-szocreal/, 2021. július 20.
3. KOVÁCS Henrietta: A közösségfejlesztés alapjai és a többfunkciós közösségi terek. 2017. Online: http://www.kulturalisszemle.hu/7-szam/junior-kutatoi-muhely/kovacs-henrietta-a-kozossegfejlesztes-alapjai-es-a-tobbfunkcios-kozossegi-terek, 2021. március 5.
4. KRONÁSZT Margit – NAGYNÉ HODIK Mónika: 70 éve kezdődött.
   – I. rész. Online: https://www.intercisamuzeum.hu/muzeumblog/70-eve-kezdodott-125, 2021. március 30.
   – II. rész. Online: https://www.intercisamuzeum.hu/muzeumblog/70-eve-kezdodott--2resz, 2021. március 30.
   – III. rész. Online: https://www.intercisamuzeum.hu/muzeumblog/70-eve-kezdodott--3-resz, 2021. március 30.
   – IV. rész. Online: https://www.intercisamuzeum.hu/muzeumblog/70-eve-kezdodott--4resz, 2021. március 30.
   – V. rész. Online: https://www.intercisamuzeum.hu/muzeumblog/70-eve-kezdodott--5resz, 2021. március 30.
   – BUZA Andrea – KESZI Tamás - KRONÁSZT Margit – NAGYNÉ HODIK Mónika. VI. rész. Online: https://www.intercisamuzeum.hu/muzeumblog/70-eve-kezdodott--6resz, 2021. március 30.
   – VII. rész. Online: https://www.intercisamuzeum.hu/muzeumblog/70-eve-kezdodott--7resz, 2021. március 30.
   – VIII. rész. Online: https://www.intercisamuzeum.hu/muzeumblog/70-eve-kezdodott--8-resz, 2021. március 30.
   – IX. rész. Online: https://www.intercisamuzeum.hu/muzeumblog/70-eve-kezdodott--9resz, 2021. április 14.
   – X. rész. Online: https://www.intercisamuzeum.hu/muzeumblog/70-eve-kezdodott--10-resz, 2021. április 14.

– XI. rész. Online: https://www.intercisamuzeum.hu/muzeumblog/70-eve-kezdodott--11resz, 2021. április 29.
– XII. rész. Online: https://www.intercisamuzeum.hu/muzeumblog/70-eve-kezdodott-12resz, 2021. április 29.
– XIII. rész. Online: https://www.intercisamuzeum.hu/muzeumblog/70-eve-kezdodott--13-resz, 2021. május 11.
– XIV. rész. Online: https://www.intercisamuzeum.hu/muzeumblog/70-eve-kezdodott--14resz, 2021. május 13.
– XV. rész. Online: https://www.intercisamuzeum.hu/muzeumblog/70-eve-kezdodott-15resz, 2021. június 13.
– XVI. rész. Online: https://www.intercisamuzeum.hu/muzeumblog/70-eve-kezdodott-16resz, 2021. június 13.
– XVII. rész. Online: https://www.intercisamuzeum.hu/muzeumblog/70-eve-kezdodott--17resz, 2021. június 13.
– XVIII. rész. Online: https://www.intercisamuzeum.hu/muzeumblog/70-eve-kezdodott--18resz, 2021. június 13.
– XIX. rész. Online: https://www.intercisamuzeum.hu/muzeumblog/70-eve-kezdodott-19-resz, 2021. július 2.

5. NAGYNÉ HODIK Mónika: Gyufásdoboz Mohácsról.
   Online: https://www.intercisamuzeum.hu/honapmutargya/2015-marcius-honap-mutargya--gyufasdoboz-mohacsrol, 2021. március 18.
6. NAGYNÉ HODIK Mónika: Társadalmi munka az 50-es, 60-as években – Társadalmi munka jelvény Sztálinvárosból.
   Online: https://www.intercisamuzeum.hu/honapmutargya/2021februar-honap-mutargya--tarsadalmi-munka-az-50es-60as-evekben--tarsadalmi-munka-jelveny-sztalinvarosbol, 2021. március 18.
7. NAGYNÉ HODIK Mónika: „Házimuri”, kispolgárok vigyázzanak! – Színpadon az Ostor együttes.
   Online: https://www.intercisamuzeum.hu/honapmutargya/2021julius-honap-mutargya--hazimuri-kispolgarok-vigyazzanak-szinpadon-az-ostor-egyuttes, 2021. július 15.
8. A könyvtár történetéből. Online: http://jakd.hu/a_konyvtar_tortenetebol, 2021. június 14.
9. Hetven éve: 1950. május 2-án megkezdték a városépítést Dunapentelén. Online: http://www.jakd.hu/hirek/2020/04/hetven_eve_1950_majus_2_an_megkezdtek_a_var

osepitest_dunapentelen?fbclid=IwAR0TaLA1Wr1Jp7UOCMsH9mYze2M6i1JAmVEbSmucqnd7qfYZHFMIeYwVCg4, 2021. április 30.

10. Magyar etimológiai szótár: https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-etimologiai-szotar-F14D3/, 2021. július 14.

– Kolonnád. Online: https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-etimologiai-szotar-F14D3/k-F287B/kolonnad-F2B87/, 2021. július 14.

– Lanterna. Online: https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-etimologiai-szotar-F14D3/l-F2DF6/laterna-F2E70/, 2021. július 14.

– Timpanon. Online: https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-etimologiai-szotar-F14D3/t-F4015/timpanon-F4175/, 2021. július 14.

– Portikusz. Online: https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-etimologiai-szotar-F14D3/p-F3534/portikusz-F3830/, 2021. július 14.

– Szélfogó. Online: https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-etimologiai-szotar-F14D3/p-F3534/paravan-F35EA/, 2021. július 14.

– Kannelúra. Online: https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-etimologiai-szotar-F14D3/k-F287B/kannelura-F292B/, 2021. július 14.

– Balusztrád. Online: https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-etimologiai-szotar-F14D3/b-F1794/balusztrad-F17E4/, 2021. július 14.

– Triglif. Online: https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-etimologiai-szotar-F14D3/t-F4015/triglif-F4277/, 2021. július 14.

– Konzol. Online: https://www.arcanum.com/en/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-etimologiai-szotar-F14D3/k-F287B/konzol-F2C43/, 2021. július 14.

11. Megalakult a Fáklya Klub.
Online: http://ht.jakd.hu/index.php?p=view_crono&id=2412, 2021. május 12.

12. A közösségépítés napjainkban – Stratégiai alapok. Online: https://www.pr-blog.hu/a-kozossegepites-alapjainak-strategiaja, 2021. március 5.

Mellékletek

1. sz. melléklet[142]

Felhívás a dunapentelei dolgozókhoz és a város lakosságához!

A Vasmű dolgozói a mai napon megalakították a Munkás Tanácsot, amelynek feladata elsősorban a rend és fegyelem fenntartása és a munka ellátása. A Munkás Tanácsba a Vasmű gyárrészlegeinek dolgozói, az Igazgatóság, az építők, a Beruházók, a kivitelező Vállalatok és a MÁV képviselőit tudták meghívni.

A közülük megválasztott 19 fős elnökség első ülésén a következő határozatot hozta:

1. A munkát az egész Vasmű területén felveszik.
2. Felhívást intéz a Kormányhoz, a Városi Pártbizottság és a Városi Tanácson keresztül, hogy a szabadságharcban résztvevőknek teljes és feltétel nélküli amnesztiát adjanak és tegye meg a szükséges lépéseket, hogy a szovjet haderő Magyarországon harcoló egységei a magyarokra való tüzelést azonnal szüntesse meg.
   Amennyiben fenti követelésünknek ma este 18 óráig nem tesz eleget, egyelőre az Erőmű, a Kohó, a Kokszoló, a Szénmosó, a Szállítóüzemegység és a MÁV kivételével valamennyi üzemegységében a munkát leállítjuk. Követelésünkről kapcsolatos állásfoglalásunkról Kossuth-rádión kérünk sürgős értesítést.
3. A fizetésüket ma délután megkapják.
4. A munkásőrség felállítását határozza el, amelyet jelenleg meglévő rendészettel karöltve 20-20 fővel erősíti meg. A 40 főből 20 főt a Vasmű dolgozói, 20 főt a diákság bocsát rendelkezésükre. Ellátásukról a rendészet gondoskodik.
5. Ma este 18 órakor a Bartók Béla Kultúrház előtt munkásgyűlést hirdet, amelyre a munkásság, a lakosság és a diákság felvonulását csendes, zárt körökben kérjük.
   Felhívjuk a tüntetők figyelmét a fokozott fegyelemre. A provokatív elemekkel szemben a lehető legszigorúbban fogunk eljárni.
6. A Munkástanács munkásbíróság felállítását határozta el, amely hivatva van ítélkezni minden rendbontással és a provokációval kapcsolatban.

Dunapentele, 1956. október 26.

A MUNKÁSTANÁCS ELNÖKSÉGE

[142] A röplap eredetije az Intercisa Múzeum Történeti Gyűjteményében található. Ltsz. 97.85.1.

2. sz. melléklet

Az 1956-os forradalom helyi áldozatai[143]

Név	*Életkor*	*Foglalkozás*	*Halál oka*	*Halál ideje*
Kucsera Ferenc	*26*	segédmunkás	haslövés	október 25.
Nagy Viktor	19	lakatos	fejlövés	október 26.
Sziffer Rezső	22	segédmunkás	fejlövés	október 26.
Pusztai Sándor	20	mintaszedő	koponyalövés	október 27.
Kósa János	20	hegesztő	koponyalövés	október 27.
Miczkó Sándor	24	gépkocsivezető	koponyalövés	október 27.
Török Söményi János	36	lakatos	haslövés	október 27.
Szekeres Vilmos	40		tüdőlövés	október 31.
Szabó Ferenc	22	cipészsegéd	tüdőlövés	november 2.
Vetési Imre	22	egyetemi hallgató	fejlövés	november 4.
Dákai Károly	27	BM dolgozó	tüdő- és fejlövés	november 4.
Fehér László	34	kovács	sokk, hasüreg mögötti sérülés	november 6.
Kocsis Dénes Donát	35	mérnök	fejlövés	november 7.
Gyulai Mihály	15	tanuló	gránát okozta roncsolás	november 7.
Ismeretlen	-	-	robbanás darabokra tépte	november 7.
Ismeretlen	-	-	robbanás darabokra tépte	november 7.
Novák Pál	18	darukezelő	robbanás, égés	november 7.
Milisz Panajotisz	19	gépkezelő	tüdólövés	november 7.
Nagy Ferenc	24	darukezelő	fejlövés	november 10.
Ürmös Mihály	82	nyugdíjas	kézigránát okozta roncsolás	november 12.
Ürmös Mihályné sz.: Tóth Anna	83	nyugdíjas	kézigránát okozta roncsolás	november 12.
Botos Gyula	13	tanuló	lőporrobbanás folytán égés	november 12.
Gugolya József	20	kubikos	tüdőlövés	november 14.
Kovács József	55	fuvaros	haslövés	november 26.

[143] Táblázat forrása: ERDŐS-PONGRÁCZ 280.

Fényképek[144]

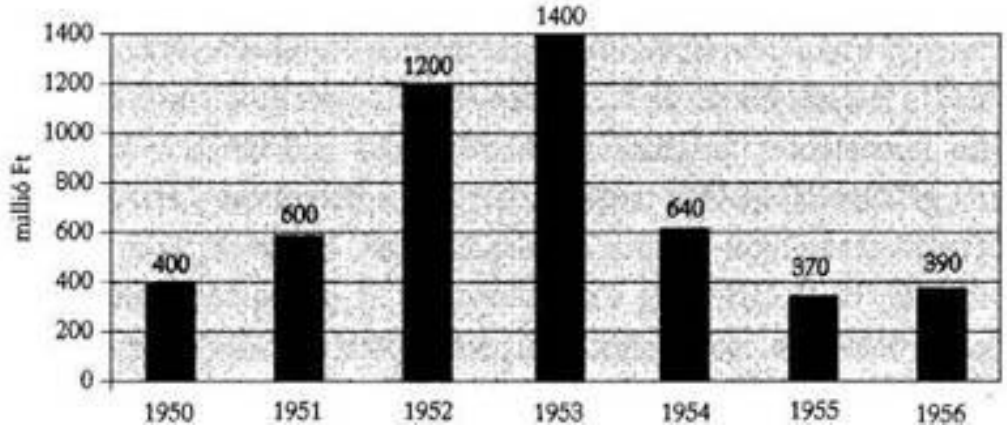

1. kép Beruházások 1950-1956 között[145]

2. kép A Vörös Könyv átadása 1951-ben[146]

[144] A csatolt fényképek a dunaújvárosi Intercisa Múzeum fotótárából származnak. Ahol lehetőségem volt rá, jelöltem a leltári vagy gyarapodási számokat.
[145] ERDŐS-PONGRÁCZ 257.
[146] ERDŐS-PONGRÁCZ képmelléklet 256-257. között

3. kép Sztálinváros névadó ünnepsége 1951-ben[147]

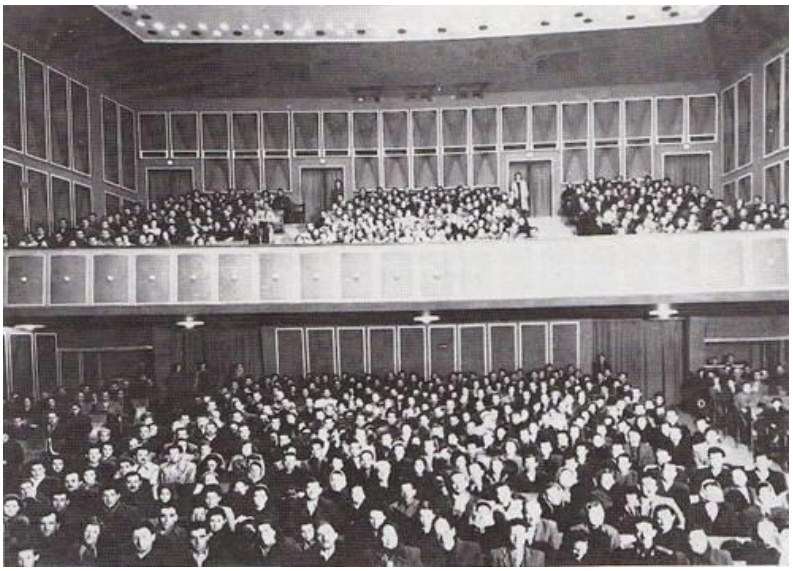

4. kép A Dózsa mozi átadása 1951-ben[148]

[147] ERDŐS-PONGRÁCZ képmelléklet 256-257. között
[148] ERDŐS-PONGRÁCZ képmelléklet 256-257. között

5. kép Matola József brigádvezető, 1951.[149]

6. kép Olajos Dezső brigádvezető, 1951.[150]

[149] ERDŐS-PONGRÁCZ képmelléklet 256-257. között
[150] ERDŐS-PONGRÁCZ képmelléklet 256-257. között

7. kép A Lőwy-brigád[151]

8. kép Séri Gábor mérnök és Fazekas István brigádvezető[152]

[151] ERDŐS-PONGRÁCZ képmelléklet 256-257. között
[152] ERDŐS-PONGRÁCZ képmelléklet 256-257. között

9. kép Női építkezés[153]

10. kép DISZ fiatalok egy csoportja nótaszóval vonul a munkahelyére[154]

[153] ERDŐS-PONGRÁCZ képmelléklet 256-257. között
[154] ERDŐS-PONGRÁCZ képmelléklet 256-257. között

11. kép A Gagarin brigád 1962-ben

12. kép DISZ tábor[155]

[155] 78.20.1. ltsz. negatív.

13. kép Barakkbelső[156]

14. kép Forradalmárok a November 7-e téren (a mai Bartók Béla tér)[157]

[156] 78.59.1. ltsz. fénykép.
[157] ERDŐS-PONGRÁCZ képmelléklet 305-306. között

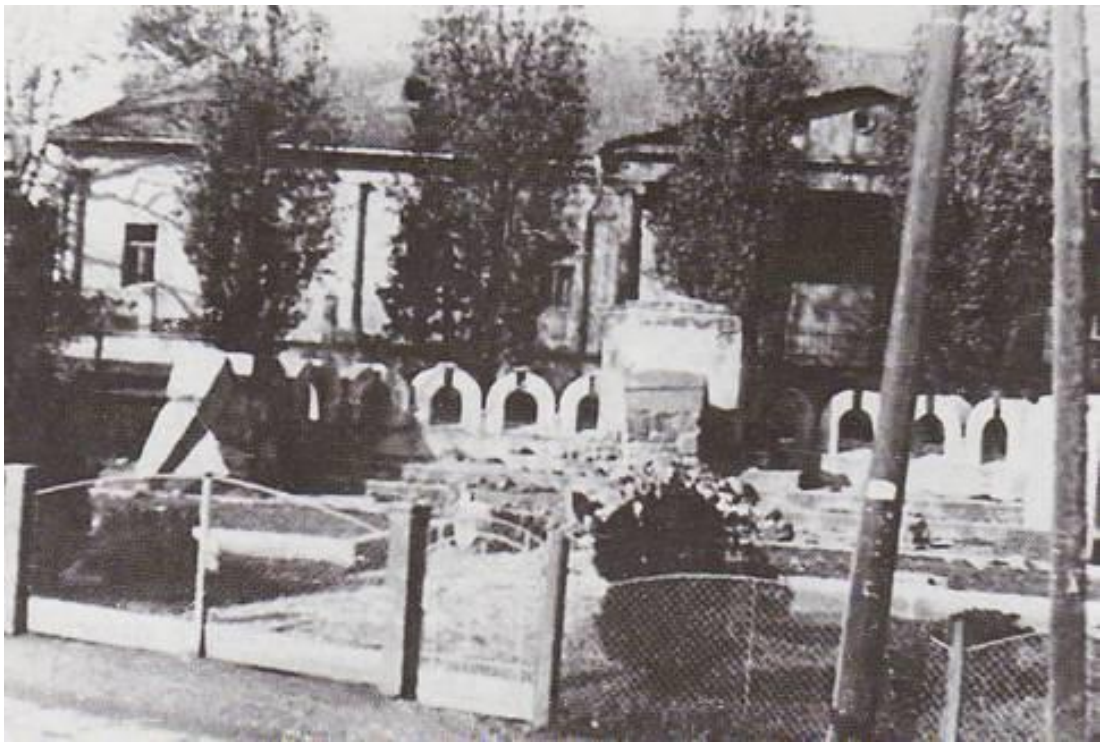

15. kép A lerombolt szovjet emlékmű 1956 őszén[158]

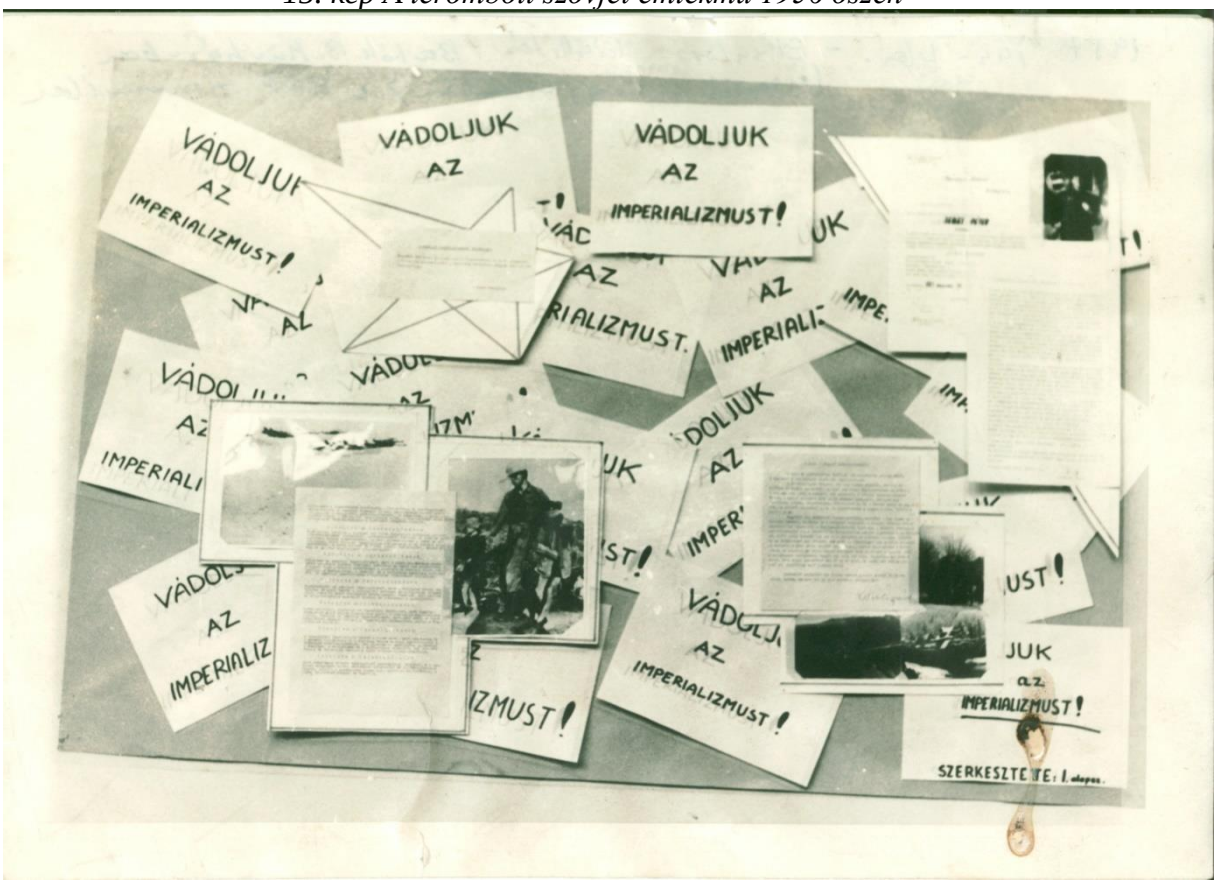

16. kép 1957-es kiállítás a Bartókban az előző évi eseményekről

[158] ERDŐS-PONGRÁCZ képmelléklet 305-306. között

17. kép A Vasvári iskola domborművei

18. kép Első osztályok fogadása a Vasvári iskolában

19. kép A Bartók Béla kultúrotthon

20. kép A Bartók Béla Kultúrotthon a liget felől

21. kép Az Üzletház mozaikjai

22. kép A Kossuth Lajos utca sgraffitója

23. kép Bölcsőde a Kossuth Lajos utcában

24. kép A Modellház épülete

25. kép A Dózsa filmszínház és a tér az 1950-es években

26. kép A Technikum épülete

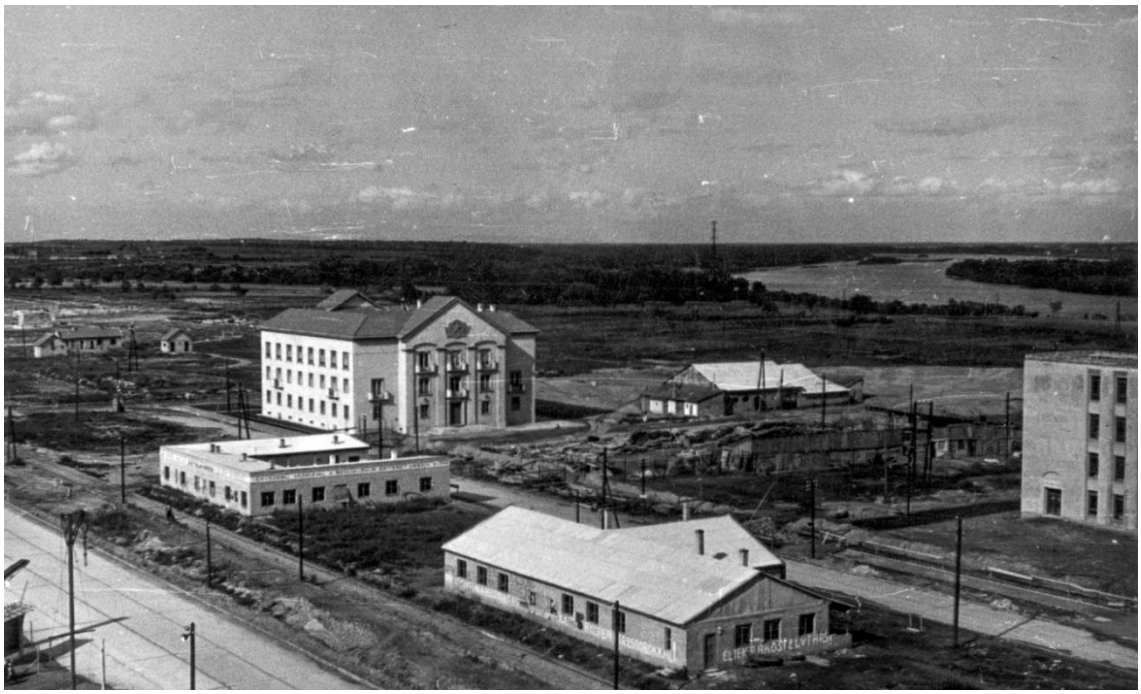

27. kép Az egykori Pártház, ma az Intercisa Múzeum épülete

28. kép A kikötő igazgatósági épülete az 1950-es évek elején

29. kép VOR dunaújvárosi gyára - zakók készülnek[159]

30. kép Fehérneműgyár - blúzkészítő szalag[160]

[159] 78.22.1. ltsz. fénykép.
[160] 78.23.1. ltsz. fénykép.

31. kép Fésűsfonoda - előfonó gépsor[161]

32. kép A gyűrűsfonó részlete

[161] 78.29.1. ltsz. fénykép.

33. kép A Kenyérgyár[162]

34. kép Gőzmosoda[163]

[162] 78.48.1. ltsz. fénykép.
[163] 78.69.1. ltsz. fénykép.

35. kép Barsi Dénes női brigád

36. kép VOR - zakók és nadrágok készítése

37. kép VOR - zakók és nadrágok készítése

38. kép A 26-osok kultúrcsoportja 1958 körül

39. kép A 26-osok kultúrcsoportja 1958 körül

40. kép A 26-osok kultúrcsoportja 1958 körül

41. kép Kultúrműsor a város 15. évfordulóján (1965. március)[164]

42. kép Kultúrműsor a város 15. évfordulóján (1965. március)[165]

[164] 74.80. ltsz. fénykép, Intercisa Múzeum, Dunaújváros, fotótár.
[165] 74.81. ltsz. fénykép, Intercisa Múzeum, Dunaújváros, fotótár.

43. kép A Fekete-fehér modern táncegyüttes[166]

44. kép A Fekete-fehér modern táncegyüttes[167]

[166] 74.82. ltsz. fénykép, Intercisa Múzeum, Dunaújváros, fotótár.
[167] 74.83. ltsz. fénykép, Intercisa Múzeum, Dunaújváros, fotótár.

45. kép Hangverseny a Bartók Béla Művelődési Házban 1960-ban

46. kép Kerámia szakkör a Bartókban

47. kép "Szép magyar beszéd" - városi döntő a Vasmű klubban 1969-ben

48. kép Könyvvásárlás[168]

[168] 78.18.1. ltsz. fénykép. Intercisa Múzeum, fotótár.

49. kép Könyvkölcsönzés 1959-ben

50. kép A dunaújvárosi Vörösmarty Mihály Könyvtár 1970-ben

51. kép Az Ostor Együttes "Csudaújváros" című műsorának plakátja[169]

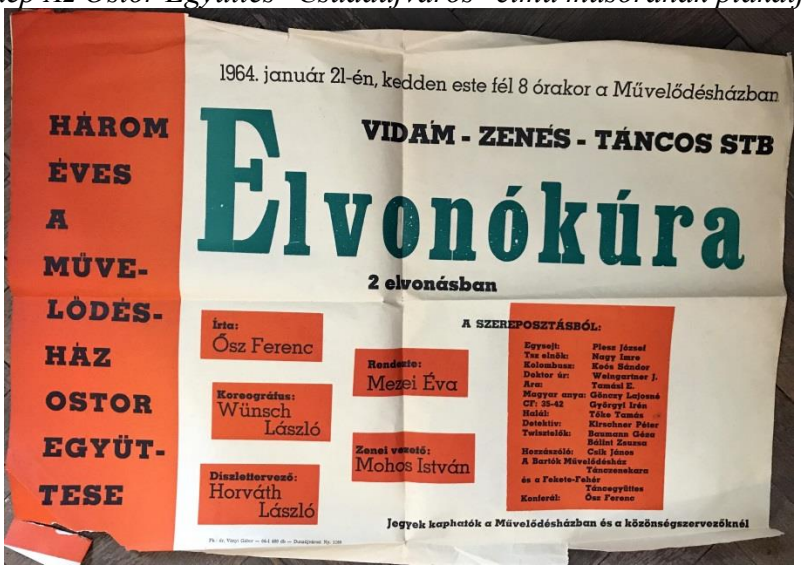

52. kép Az Ostor Együttes "Elvonókúra" című műsorának plakátja[170]

[169] Aczél Lászlóné (szül.: Györgyi Irén) szíves közlése nyomán.
[170] Aczél Lászlóné (szül.: Györgyi Irén) szíves közlése nyomán.

53. kép Az Ostor Együttes "Kultur Bonyodalom" című műsorának plakátja[171]

[171] Aczél Lászlóné (szül.: Györgyi Irén) szíves közlése nyomán.

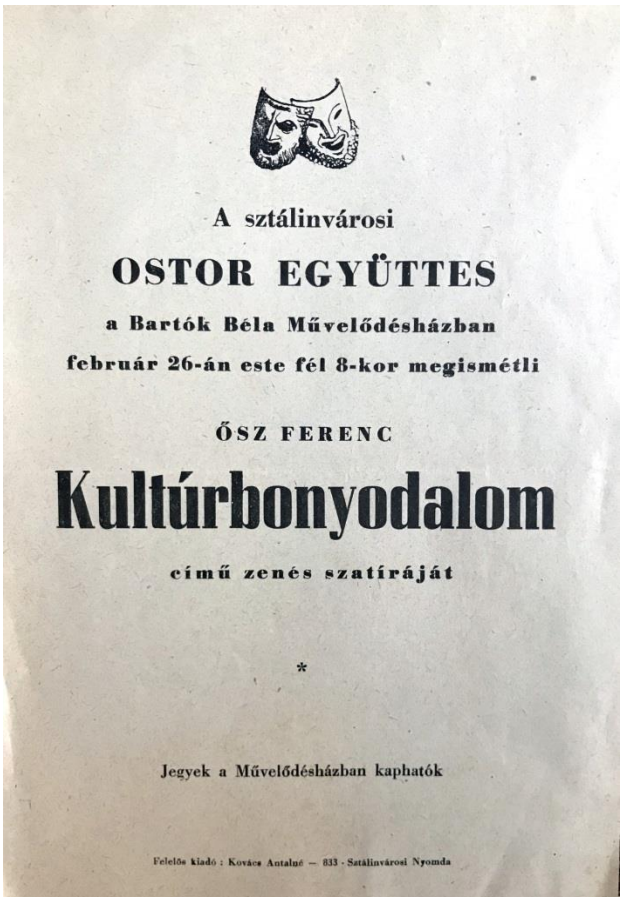

54. kép A "Kultur Bonyodalom" egy másik plakátja[172]

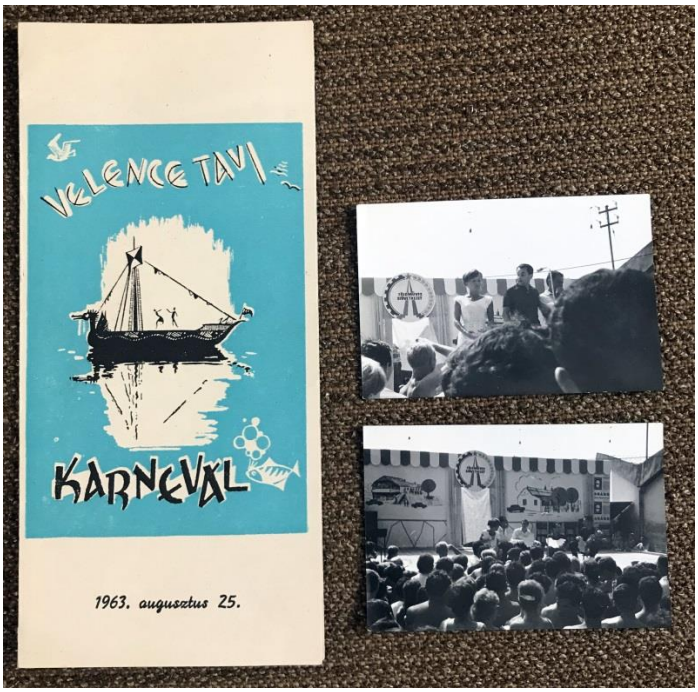

55. kép Karneváli program[173]

[172] Aczél Lászlóné (szül.: Györgyi Irén) szíves közlése nyomán.
[173] Aczél Lászlóné (szül.: Györgyi Irén) szíves közlése nyomán.

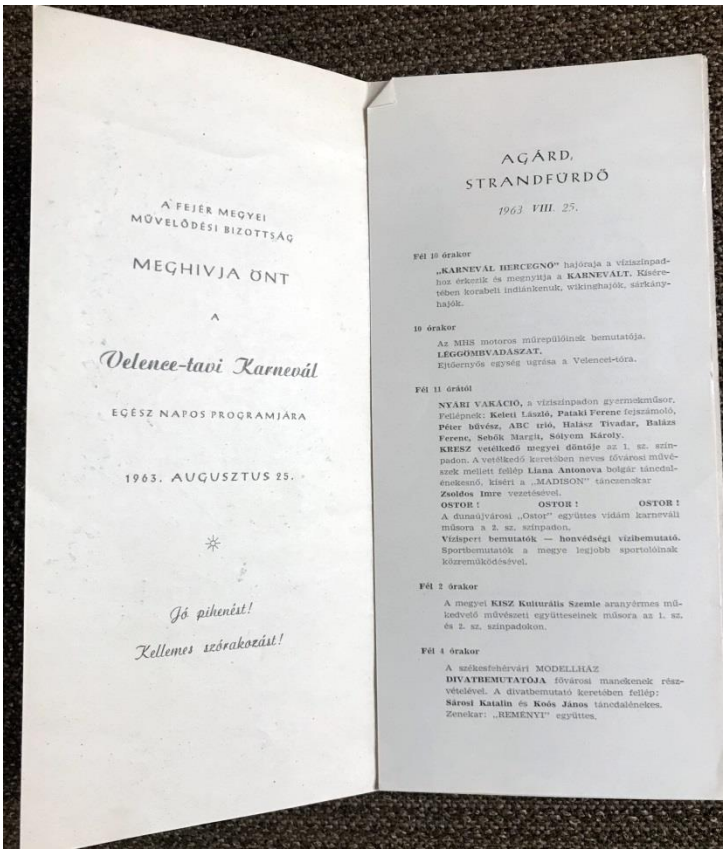

A FEJÉR MEGYEI
MŰVELŐDÉSI BIZOTTSÁG

MEGHIVJA ÖNT

A

Velence-tavi Karnevál

EGÉSZ NAPOS PROGRAMJÁRA

1963. AUGUSZTUS 25.

Jó pihenést!

Kellemes szórakozást!

AGÁRD,
STRANDFÜRDŐ

1963. VIII. 25.

Fél 10 órakor

„KARNEVÁL HERCEGNŐ" hajója a vízi színpadhoz érkezik és megnyitja a **KARNEVÁLT.** Kíséretében korabeli indiánkenuk, vikinghajók, sárkányhajók.

10 órakor

Az MHS motoros műrepülőinek bemutatója.
LÉGGÖMBVADÁSZAT.
Ejtőernyős egység ugrása a Velencei-tóra.

Fél 11 órától

NYÁRI VAKÁCIÓ, a víziszínpadon gyermekműsor. Fellépnek: **Keleti László, Pataki Ferenc** fejszámoló, **Péter bűvész, ABC trió, Halász Tivadar, Balázs Ferenc, Sebők Margit, Sólyom Károly.**
KRESZ vetélkedő megyei döntője az 1. sz. színpadon. A vetélkedő keretében neves fővárosi művészek mellett fellép **Liana Antonova** bolgár táncdalénekesnő, kíséri a „MADISON" tánczenekar **Zsoldos Imre** vezetésével.
OSTOR! OSTOR! OSTOR!
A dunaújvárosi „Ostor" együttes vidám karneváli műsora a 2. sz. színpadon.
Vízisport bemutatók — honvédségi vízibemutató. Sportbemutatók a megye legjobb sportolóinak közreműködésével.

Fél 2 órakor

A megyei **KISZ Kulturális Szemle** aranyérmes műkedvelő művészeti együtteseinek műsora az 1. sz. és 2. sz. színpadokon.

Fél 4 órakor

A székesfehérvári MODELLHÁZ
DIVATBEMUTATÓJA fővárosi manekenek részvételével. A divatbemutató keretében fellép:
Sárosi Katalin és **Koós János** táncdalénekes.
Zenekar: „REMÉNYI" együttes.

56. kép A karneváli program részletei[174]

BÁL

BOLONDOS

1962. március 31-ről
április 1-re virradólag

57. kép Meghívó[175]

[174] Aczél Lászlóné (szül.: Györgyi Irén) szíves közlése nyomán.
[175] Aczél Lászlóné (szül.: Györgyi Irén) szíves közlése nyomán.

58. kép Barsi Dénes és családja Komádiban[176]

59. kép Barsi Dénes Váry Józsefnével és másokkal[177]

176 https://www.intercisamuzeum.hu/honapmutargya/2019-aprilis-honap-mutargya--barsi-denes-iro-ujsagiro-hagyatekabol-szarmazo-targyak, 2021. augusztus 5.

177 https://www.intercisamuzeum.hu/honapmutargya/2019-aprilis-honap-mutargya--barsi-denes-iro-ujsagiro-hagyatekabol-szarmazo-targyak, 2021. augusztus 5.

60. kép Irodalmi est Dunaújvárosban, 1966.[178]

61. kép Barsi Dénes írógépe[179]

178 https://www.intercisamuzeum.hu/honapmutargya/2019-aprilis-honap-mutargya--barsi-denes-iro-ujsagiro-hagyatekabol-szarmazo-targyak, 2021. augusztus 5.

179 https://www.intercisamuzeum.hu/honapmutargya/2019-aprilis-honap-mutargya--barsi-denes-iro-ujsagiro-hagyatekabol-szarmazo-targyak, 2021. augusztus 5.

62. kép Barsi Dénes személyes tárgyai[180]

63. kép Barsi Dénes személyes tárgyai[181]

180 https://www.intercisamuzeum.hu/honapmutargya/2019-aprilis-honap-mutargya--barsi-denes-iro-ujsagiro-hagyatekabol-szarmazo-targyak, 2021. augusztus 5.

181 https://www.intercisamuzeum.hu/honapmutargya/2019-aprilis-honap-mutargya--barsi-denes-iro-ujsagiro-hagyatekabol-szarmazo-targyak. 2021. augusztus 5.